

Bakalářská práce

Sexuální asistence jako prevence sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků

Studijní program:

B0111A190016 Speciální pedagogika

Autor práce:

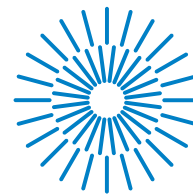
Veronika Roubíčková

Vedoucí práce:

Mgr. Gabriela Lešáková

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Liberec 2025

Zadání bakalářské práce

Sexuální asistence jako prevence sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků

Jméno a příjmení:

Veronika Roubíčková

Osobní číslo:

P22000303

Studijní program:

B0111A190016 Speciální pedagogika

Zadávací katedra:

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Akademický rok:

2023/2024

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Zjistit možnosti využití sexuální asistence, jako prevence sexuálního obtěžování zaměstnanců klienty v chráněném bydlení.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumů, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník, kazuistika.

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucí práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

DRÁBEK, T., 2013. *Partnerský a sexuální život osob se zdravotním postižením: publikace pro odborné sociální poradenství*. 1. vyd. Praha: Svaz tělesně postižených v České republice. ISBN 978-80-260-5281-4.

KOLIBA, P., aj., 2019. *Sexuální výchova pro studenty porodní asistence a ošetrovatelství*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-2039-0.

ŠTĚRBOVÁ, D., RAŠKOVÁ, M., 2016. *Specifika komunikace ve vztahu k sexualitě I: pomáhající profese ve vztahu k sexualitě, včetně osob s mentálním postižením*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-5025-4.

THOROVÁ, K., JŮN, H., 2012. *Vztahy, intimita a sexualita lidí s mentálním handicapem nebo s autismem*. 1. vyd. Praha. ISBN 978-80-87690-08-6.

VENGLÁŘOVÁ, M., EISNER, P., 2013. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0373-5.

Vedoucí práce:

Mgr. Gabriela Lešáková

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

14. června 2024

Předpokládaný termín odevzdání: 23. dubna 2025

L.S.

doc. PaedDr. Aleš Suchomel, Ph.D.
děkan

Mgr. Hana Ryšlavá, Ph.D.
garant studijního programu

V Liberci dne 14. června 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitou v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Ráda bych vyjádřila poděkování vedoucí bakalářské práce Mgr. Gabriele Lešákové za odborné vedení, cenné rady, podněty a rychlou zpětnou vazbu. Velmi si vážím času, který mi věnovala, i její vstřícnosti během celé spolupráce. Mé poděkování patří také nestátní neziskové organizaci Freya za ochotu se na práci podílet a poskytnout nezbytné kazuistiky z praxe. V neposlední řadě děkuji všem pracovníkům pomáhajících chráněných bydlení, kteří se zúčastnili průzkumu. Tato práce o společensky tabuizovaném tématu by nikdy nemohla vzniknout bez otevřenosti všech výše zmíněných.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá tématem sexuální asistence jako prevence sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků chráněných bydlení. Cílem práce je zjistit možnosti využití sexuální asistence jako prevence sexuálního obtěžování zaměstnanců klienty v chráněném bydlení. Teoretická část se věnuje vymezení pojmu sexuální asistence, jejímu dělení, hlavním rozdílům od služeb sexbyznysu a legislativnímu ukotvení v České republice i zahraničí. V práci je dále rozebrána sexualita osob se speciálními potřebami se zaměřením na problematické aspekty a cíle intervence. Dále jsou popsány typy pobytových služeb sociální péče včetně chráněných bydlení, problematika sexuálního násilí a obtěžování pomáhajících pracovníků. Empirická část je založena na kvantitativním průzkumu, který byl realizován formou dotazníku mezi zaměstnanci chráněných bydlení. Průzkumný vzorek byl složen z 66 pracovníků chráněných bydlení ve Středočeském kraji. Dotazník zjišťuje četnost sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků a jeho konkrétní formy. V návaznosti na průzkum jsou v práci uvedeny také návrhy opatření v kontextu sexuální asistence i mimo ní. Součástí práce jsou také kazuistiky z praxe, které ilustrují konkrétní možnosti řešení jednotlivých situací v rámci služeb nestátní neziskové organizace Freya. V závěru je poté shrnuta celá bakalářská práce. Následuje seznam použitých zdrojů a příloha s dotazníkem.

Klíčová slova

sexuální asistence, sexuální obtěžování, sexualita osob se speciálními potřebami, chráněné bydlení, pomáhající pracovníci, etika, sexuální projevy, Freya

Annotation

The bachelor thesis deals with the topic of sexual assistance as a prevention of sexual harassment of sheltered housing workers. The aim of this thesis is to find out the possibilities of using sexual assistance as a prevention of sexual harassment of workers by clients in sheltered housing. The theoretical part is devoted to the definition of the concept of sexual assistance, its division, the main differences from sex work services and legislative anchoring in the Czech Republic and abroad. The thesis also discusses the sexuality of persons with special needs, specifically focusing on problematic aspects and the goals of intervention. Furthermore, the types of residential social care services, including sheltered housing, are described, and the issue of sexual violence and harassment of aid workers is also described. The empirical part is based on a quantitative survey, which was carried out in the form of a questionnaire among the staff of sheltered housing. The survey sample consisted of 66 workers of sheltered housing in the Central Bohemia Region. The questionnaire ascertains the frequency of sexual harassment of helping workers and its specific forms. The work also includes case studies from practice, which illustrate specific possibilities of solving individual situations within the services of the non-governmental non-profit organization Freya. The conclusion then summarizes the entire bachelor thesis. This is followed by a list of sources used and an appendix with a questionnaire.

Keywords

sexual assistance, sexual harassment, sexuality of persons with special needs, sheltered housing, support workers, ethics, sexual expression, Freya

Obsah

Seznam grafů.....	9
Úvod	10
Teoretická část.....	11
1 Sexuální asistence.....	11
1.1 Dělení sexuální asistence.....	11
1.2 Rozdíl mezi sexuální asistencí a službou sexbyznysu.....	12
1.3 Sexuální asistence v Evropě	12
1.4 Freya.....	13
2 Sexualita lidí se speciálními vzdělávacími potřebami.....	13
2.1 Problematické aspekty v oblasti sexuality lidí s poruchou intelektu.....	14
2.2 Cíle intervence.....	16
3 Pobytové služby sociální péče.....	17
3.1 Typy pobytových služeb sociální péče.....	18
3.2 Sexuální asistence v pobytových zařízeních pro lidi se speciálními potřebami	19
4 Sexuální násilí	20
4.1 Česká legislativa sexuálního násilí	20
4.2 Obtěžování pomáhajících pracovníků	22
Empirická část	23
5 Cíl dotazníku a průzkumné otázky	24
6 Metodologie průzkumu	24
7 Průzkumný vzorek a průběh.....	24
8 Výsledky průzkumu	25
9 Závěr průzkumu a vyhodnocení průzkumných otázek.....	33
10 Návrh opatření	35
11 Kazuistiky.....	37
11.1 Charakteristika klienta A.....	37
11.2 Možnosti řešení situace klienta A.....	37
11.3 Charakteristika klienta B	38
11.4 Možnosti řešení situace klienta B.....	38
Závěr.....	40
Seznam použitých zdrojů	42
Seznam příloh.....	43

Seznam grafů

<i>Graf č. 1: Odpovědi na položku č. 1 vyjádřené v procentech</i>	<i>25</i>
<i>Graf č. 2: Odpovědi na položku č. 2 vyjádřené v procentech</i>	<i>26</i>
<i>Graf č. 3: Odpovědi na položku č. 3 vyjádřené v procentech</i>	<i>26</i>
<i>Graf č. 4: Odpovědi na položku č. 4 vyjádřené v procentech</i>	<i>27</i>
<i>Graf č. 5: Odpovědi na položku č. 5 vyjádřené v procentech</i>	<i>28</i>
<i>Graf č. 6: Odpovědi na položku č. 6 vyjádřené v procentech</i>	<i>29</i>
<i>Graf č. 7: Odpovědi na položku č. 7 vyjádřené v procentech</i>	<i>29</i>
<i>Graf č. 8: Odpovědi na položku č. 8 vyjádřené v procentech</i>	<i>30</i>
<i>Graf č. 9: Odpovědi na položku č. 9 vyjádřené v procentech</i>	<i>31</i>
<i>Graf č. 10: Odpovědi na položku č. 10 vyjádřené v procentech</i>	<i>32</i>
<i>Graf č. 11: Odpovědi na položku č. 11 vyjádřené v procentech</i>	<i>32</i>

Úvod

Sexualita je přirozenou součástí lidského života a významným aspektem kvality života každého jedince, ne jinak tomu je u osob se speciálními potřebami. V prostředí pobytových sociálních služeb, které jsou určeny k podpoře a péči o tyto jedince, však často chybí prostor k prožívání sexuálních aktivit a mohou se tak objevovat střety mezi přirozenými potřebami klientů a profesními hranicemi pracovníků. Tato dynamika může vést k napětí a vyústit v sexuální obtěžování. Pracovníci se kvůli tomu mohou ocitát v situacích, kdy musí zkombinovat zajišťování potřeb klientů a udržení profesionálních standardů s ohledem na své vlastní potřeby a psychické zdraví.

Cílem této bakalářské práce je zjistit možnosti využití sexuální asistence jako prevence sexuálního obtěžování zaměstnanců klienty v chráněných bydleních. Práce se zaměří na četnost výskytu tohoto jevu a prozkoumá potenciální přínosy sexuální asistence, jež by mohly vést ke zlepšení atmosféry v pobytových zařízeních sociálních služeb.

Teoretická část bakalářské práce popíše koncept sexuální asistence, legislativní zakotvení a praxi v České republice i v zahraničí. Prozkoumá její vývoj v různých kulturních a právních kontextech. Předloží modely fungující v evropském kontextu, zkonkretizuje služby, které následně rozdělí, a rozebere rozdíly mezi sexuální asistencí a sexuálním průmyslem. Dále se zaměří na sexualitu osob se speciálními potřebami, možnosti její podpory a specifika sexuálního chování typického pro tuto skupinu lidí. Součástí práce bude také vymezení chráněného bydlení a dalších pobytových sociálních služeb spolu s rozбором možností prožívání sexuálních aktivit v těchto typech zařízení. V poslední kapitole se práce zaměří na sexuální obtěžování, jeho legislativní ukotvení v zákonech České republiky a rozebere problematiku obtěžování pomáhajících pracovníků.

Praktická část bakalářské práce bude založena na kvantitativním průzkumu, který bude realizován prostřednictvím dotazníku v chráněných bydleních Středočeského kraje. Průzkum bude zjišťovat četnost sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků a jeho nejčastější formy. Získaná data poskytnou cenný vhled do aktuální situace a odhalí, jak často jsou pracovníci těmto nežádoucím projevům ze strany klientů vystaveni. Kromě kvantitativního průzkumu budou součástí praktické části také dvě kazistiky, které umožní pohled na konkrétní situace a přiblíží možná řešení situací v rámci služeb sexuální asistence.

Motivace pro výběr tohoto tématu pramení nejen z osobní zkušenosti se sexuálním obtěžováním ze strany klienta. Taktéž vychází z potřeby reflektovat realitu pobytových zařízení, kde je sexualita lidí se speciálními potřebami často opomíjeným nebo tabuizovaným tématem. I přes to, že jde o přirozenou součást lidského života, v praxi často chybí jasná pravidla a metodická doporučení. Pracovníci pomáhajících profesí často nevědí, jak k této oblasti přistupovat, což může vést ke konfliktním situacím. Problematika sexuální asistence a prevence negativních dopadů neuspokojených sexuálních potřeb je stále relativně novým tématem, o němž je třeba vést diskuzi.

Teoretická část

1 Sexuální asistence

Sexuální asistence je placená služba poskytovaná kvalifikovanými odborníky proškolenými pro práci s lidmi se speciálními potřebami. V odborné literatuře se kromě pojmu sexuální asistence lze setkat také se sexuálním doprovázením, poradenstvím, intimní asistencí nebo terapií náhradního partnerství. Cílem této služby je podpora jedinců při objevování vlastní sexuality a navazování mezilidských vztahů (Freya 2025).

Sexuální asistenti, ženy i muži, poskytují služby v oblasti sexuality jednotlivcům, párům i rodinám osob se speciálními potřebami. Jedná se o externí pracovníky, kteří dochází do zdravotnických a sociálních zařízení či jiných domovů osob, vyžadujících tuto službu. Asistence je v souladu se zákonem iniciována klienty, rodinnými příslušníky či pracovníky pomáhajících profesí (Freya 2025).

Hlavní náplň služby spočívá v podpoře klientů při naplňování jejich sexuálních potřeb a poznávání sebe sama v oblasti sexuality. Pracovníci pomáhají při výběru vhodných erotických pomůcek a nabízejí bezpečný prostor k rozhovoru o sexualitě. Klienti se během sexuální asistence mohou věnovat nácvičce vhodných technik masturbace, vědomé práci s doteky, společné nahotě nebo koupelím. Dostupné je také široké spektrum masáží od klasických až po erotické a možnost sexuální interakce včetně pohlavního styku (Freya 2025).

Podpora v oblasti intimity napomáhá jedincům se speciálními potřebami přijímat vlastní tělo, rozvíjet motorické a senzomotorické vnímání a především přispívá k zlepšení jejich života. Nedílnou součástí podpory je i vzdělávání zaměřené na mezilidské vztahy, sexualitu a sociální dovednosti. To zahrnuje poradenství v oblasti navazování kontaktů, principech informovaného souhlasu, partnerských vztazích nebo v usměrňování nevhodného sexuálního chování (Freya 2025).

Je důležité mít na paměti, že sexuální asistence nepředstavuje univerzální řešení problémů v oblasti sexuality. Jedná se pouze o doplňkovou službu a před jejím doporučením je důležité se ujistit, zda klienti plně rozumí její podstatě a jsou schopni udělit informovaný souhlas s jejím využitím. Nezbytné je také vést klienty k samostatnosti v oblasti sexuality a k budování osobních vztahů, aby nevznikala závislost na službě (Freya 2025).

1.1 Dělení sexuální asistence

Aktivní sexuální asistenci vydefinoval Walter jako: „*všechny formy asistence, při nichž jsou spolupracovníci aktivně vtaženi do sexuální interakce*“ Mezi konkrétní formy můžeme zahrnout erotické masáže, pomoc při masturbaci nebo asistenci při pohlavním styku (Šídová 2013, s. 126–128).

Šídová ve své knize uvádí, že: „*Sexuální asistentka či asistent je žena nebo muž, kteří nabízejí podpůrné aktivity pro osoby s handicapem. Pomáhají jim prožívat jejich sexuální potřeby.*“ Často se jedná o osoby s předchozí zkušeností v oblasti sexbyznysu nebo o pomáhající pracovníky

specializující se na práci s lidmi se speciálními potřebami. Každý sexuální asistent si individuálně vymezuje rozsah svých služeb. Zatímco někteří umožňují intimní kontakt včetně pohlavního styku, jiní se tomuto typu interakce vyhýbají (Šídová 2013, s. 126–128).

Pro výkon své profese musí absolvovat odborné školení, jehož úspěšné zakončení je podmíněno certifikací. To zajišťuje odbornou úroveň a kvalitu nabízených služeb. Pravidla služby jsou zakotveny v etickém kodexu, který před realizací sexuální asistence musí podepsat obě zúčastněné strany. Tím dávají informovaný souhlas k poskytnutí služby v předem domluveném rozsahu (Freya 2025).

Pasivní forma sexuální asistence se zaměřuje především na poskytování poradenství v oblasti sexuality nebo zajištění kontaktu se sexuálním asistentem. V České republice se tato pracovní pozice označuje jako intimní asistent nebo sexuální důvěrník (Šídová 2013, s. 126). Tuto roli obvykle vykonávají vyškolení zaměstnanci sociálních a zdravotnických zařízení, jako jsou sociální pracovníci, speciální pedagogové, zdravotní sestry a další zástupci pomáhajících profesí, kteří se specializují na problematiku sexuality. Hlavní náplní jejich práce je vzdělávat klienty v oblasti sexuality a šířit sexuální osvětu. Na rozdíl od sexuálních asistentů nezajišťují přímý fyzický kontakt ani jiné služby sexuální povahy (Freya 2025).

Obě profese spolu úzce souvisí. Pokud sexuální důvěrník vyhodnotí sexuální asistenci jako vhodné řešení klientovy situace, může mu předat detailnější informace o službě, případně může být i zprostředkovatelem prvotního setkání (Freya 2025).

1.2 Rozdíl mezi sexuální asistencí a službou sexbyznysu

Jak je výše zmíněno, sexuální asistencí se rozumí specifická služba určená pro osoby se speciálními potřebami, jež se zabývá individuálním prožíváním sexuality, osobním rozvojem a edukací. Na rozdíl od komerčních sexuálních služeb, někdy nazývaných také jako prostituce, se neřídí ekonomickými faktory a zaměřuje se spíše na dlouhodobý proces zahrnující poradenství a nácvik intimních dovedností. Jejím cílem není jen sexuální uspokojení, ale hlavně posilování zdravého vnímání a prožívání vlastní sexuality (Hanková, Vávrová 2016, s. 76–77).

1.3 Sexuální asistence v Evropě

Služba sexuální asistence existuje již od 80. let 20. století, avšak v posledních dobách se stále více diskutuje o její profesionalizaci a legislativním zakotvení. Přístup evropských států k tomuto tématu se značně liší. Zatímco některé země ji zákonně akceptují a regulují, v jiných zůstává její status nejasný či dokonce spadá pod legislativu týkající se komerčních sexuálních služeb (Hanková, Vávrová 2016, s. 76–77).

Státy jako je Švýcarsko, Dánsko, Nizozemsko nebo Německo si uvědomují důležitost sexuální asistence, je zde legální a mnohdy i podporována státem. Například ve Švýcarsku se této problematice věnuje organizace *Corps Solidaires*, která se zaměřuje na vzdělávání sexuálních asistentů, přičemž klade

důraz na etické aspekty této profese. Dánsko tuto profesi také oficiálně uznalo. Ministerstvo sociálních věcí zde vytvořilo metodický rámec, který stanovuje práva a povinnosti sexuálních asistentů. V Německu je služba řízena podle zákona o prostituci. Organizace *Pro Familia* a *Kassandra* zde nabízejí odborné vzdělávání zaměřené na právní otázky, první pomoc, hygienické standardy a práci s osobami se speciálními potřebami. Oproti tomu ve Francii se Národní poradní výbor pro etiku staví k sexuální asistenci velmi skepticky, zdrženlivě a poukazuje spíše na rizika zneužití než na přínosy. Místo zakotvení do legislativy apeluje na vzdělávání pomáhajících profesí v této oblasti (Hanková, Vávrová 2016, s. 76–77).

V České republice zůstává zatím právní status nejasný. Ministerstvo vnitra umožňuje organizaci *Freya*, vzdělávat sexuální asistenty, ale zakazuje veškerou propagaci jejich služeb. Nejvyšší státní zastupitelství vymezilo, že žádná organizace nesmí vykonávat činnosti, které mohou být považovány za podporu prostituce. V důsledku tohoto nařízení si osoby se speciálními potřebami musí asistenty vyhledávat a zprostředkovávat samostatně (Hanková, Vávrová 2016, s. 77–78).

1.4 Freya

Jak je již výše zmíněno, v České republice se problematikou sexuální asistence zabývá zejména nestátní nezisková organizace *Freya*, pojmenovaná po bohyni severské mytologie a dříve známá také pod názvem *Rozkoš bez Rizika* (Freya 2025).

Tato organizace poskytuje komplexní služby v oblasti sexuality pro lidi se speciálními potřebami. Svým klientům nabízí bezplatné odborné poradenství v oblasti sexuality a vztahů po celé České republice. Dále také služby sexuální asistence, jejichž cena činí (od 1. dubna 2025) tisíc šest set korun za hodinu, přičemž úvodní schůzka vyjde na osm set korun za hodinu (Freya 2025).

Kromě činností pro cílovou skupinu nabízí i kurzy a školení pro pomáhající pracovníky včetně specifického výcviku sexuálního asistenta a důvěrníka. Zajišťuje rovněž metodickou podporu v oblasti sexuality pro sociální služby, a to v souladu s doporučeným postupem Ministerstva práce a sociálních věcí č. 5/2024. Mimo vzdělávacích aktivit se věnuje také tvorbě edukačních pomůcek a odborné publikační činnosti (Freya 2025).

Jejím hlavním cílem je tedy otevírat témata spojená se sexualitou lidí se speciálními potřebami, mírnit předsudky a zároveň usilovat o systémové změny v této oblasti. Svou činností přispívá k větší otevřenosti a přijetí sexuality jako přirozené součásti života zranitelných skupin společnosti (Freya 2025).

2 Sexualita lidí se speciálními vzdělávacími potřebami

Světová zdravotnická organizace definuje sexualitu jako: „*ústřední aspekt lidského bytí, který zahrnuje pohlaví, pohlavní identitu a pohlavní roli, sexuální orientaci, erotiku, potěšení, intimitu a reprodukci. Sexualita je prožívána a vyjadřována v myšlenkách, fantaziích, tužbách, přesvědčeních,*

postojích, hodnotách, chování, praktikách, rolích a vztazích. Zatímco sexualita může zahrnovat všechny tyto rozměry, ne všechny z nich jsou vždy prožívány a vyjádřeny. Sexualita je ovlivněna interakcí biologických, psychologických, sociálních, ekonomických, politických, etických, právních, historických, náboženských a duchovních faktorů“ (WHO 2006).

V obecné rovině patří sexualita mezi základní biologické lidské potřeby. Zahrnuje touhu po fyzické blízkosti, emočním propojení, pocitu vlastní hodnoty v mezilidských vztazích, sexuálním uspokojení a naplnění rodičovské role. Zatímco v minulosti byla sexualita vnímána primárně z reprodukčního hlediska, dnes se díky vědeckému pokroku a změnám ve společnosti stala prostředkem k prožívání potěšení a intimního sblížení. (Venglářová, Eisner 2013, s. 18).

Tuto oblast však i nadále silně ovlivňují kulturní normy a pravidla dané společností. Je často tabuizována a její přijetí se liší v závislosti na hodnotách a aktuálním nastavení společnosti. Striktní vymezení normativnosti může mít za následek, že lidé se speciálními potřebami nemají možnost plnohodnotně prožívat svou sexualitu. Pokud by byla uznána pouze majoritní forma sexuálního projevu, upřela by se jedincům se speciálními potřebami možnost dosáhnout uspokojení v této oblasti. Přitom láska a citová vazba k druhému člověku je pro většinu lidí klíčovou hodnotou, která značně ovlivňuje jejich život (Venglářová, Eisner 2013, s. 18).

V posledních dvaceti letech se stále intenzivněji řeší otázky související s partnerským životem a sexuálním zdravím osob se speciálními potřebami. Rostoucí společenské povědomí o vlivu intimity a naplňování sexuálních potřeb na fyzické, psychické i sociální zdraví vede k rozvoji snahy o vyvrácení zakořeněných stereotypů a mylných představ o sexualitě jedinců se speciálními potřebami. Tomuto fenoménu dopomáhají dokumentární filmy, osvětové kampaně i odborné publikace s touto tematikou (Vávrová, Hanková 2017, s. 74–75)

2.1 Problematické aspekty v oblasti sexuality lidí s poruchou intelektu

Dle Venglářové a Eisnera patří mezi problematické aspekty **obnažování spojené se sexuálním uspokojováním na veřejnosti**. Často se lze setkat s projevy sexuality ve veřejném prostoru, které mohou být společensky nevhodné. Cílem intervence je tyto situace eliminovat nebo zmírnit a přesunout do soukromé sféry (Venglářová, Eisner 2013, s. 142).

Schopnost vnímat intimitu a pocit studu je výsledkem vyšších psychických funkcí spolu s individuálními zkušenostmi získanými v průběhu vývoje. Právě tyto dva fakty se u osob s poruchou intelektu jeví jako problematické. Při zajištění péče často překračujeme hranice intimního prostoru těchto osob, což vede k oslabování přirozeného pocitu studu (Venglářová, Eisner 2013, s. 142).

Další složitou oblast představují **nevyžádané sexuální projevy**. Lidé s poruchou intelektu mohou v důsledku specifického způsobu uvažování předpokládat, že jejich vlastní touhy, přání a potřeby sdílejí i ostatní lidé. To může vést k projevům náklonosti, sexuálně podbarveným konverzacím

nebo fyzickému kontaktu bez ověření, zda je takové chování druhou osobou opravdu přijímáno. Tento zájem může být mířen na pomáhající pracovníky, rodinné příslušníky i na neznámé osoby ve veřejném prostoru. (Venglářová, Eisner 2013, s. 143).

Je tedy nutné toto chování usměrňovat a vést k pochopení hranic dalších osob. Klíčové je vysvětlování osobního prostoru druhých lidí, vnímání souhlasu a rozpoznání vhodných situací k fyzickému kontaktu (Venglářová, Eisner 2013, s. 143).

Z této oblasti vyplývají další dva náročné faktory. Jedním z nich jsou **intimní projevy k rodičům a dalším blízkým osobám**. Ještě poměrně nedávno se v odborných kruzích objevovala doporučení, aby rodiče dětí s poruchou intelektu svým dětem aktivně pomáhali s uspokojováním sexuálních potřeb. Tato praxe však otevírá širokou škálu morálních dilemat. Tyto praktiky bývají podkládány argumentem, že pokud nedojde k naplnění sexuálních potřeb, může zvyšovat frustraci a agresivitu (Venglářová, Eisner 2013, s. 143).

Pokud by se k sexuálnímu uspokojení přistupovalo čistě mechanicky, teoreticky by bylo možné tuto potřebu řešit pomocí erotických pomůcek. Tento přístup však znamená rezignaci na rozvoj porozumění sociálním aspektům sexuality. Model může vést k chybnému přesvědčení, že sexualita je pouze technickou záležitostí, kterou lze provádět bez ohledu na vzájemný souhlas, citovou vazbu a příbuzenský vztah. V krajních případech by mohl posilovat nevhodný postoj, že blízcí lidé jsou tu k dispozici pro jakékoli sexuální aktivity (Venglářová, Eisner 2013, s. 143).

Druhým faktorem vycházejícím z nevyžádaných sexuálních projevů jsou **nevhodné kontakty se členy personálu**. Tolerance k intimním projevům klientů se mezi jednotlivými členy personálu výrazně liší. Pro vytvoření vhodného a bezpečného prostředí pro všechny zúčastněné je však nezbytné zajistit předvídatelnost reakcí a vymezit jasné hranice (Venglářová, Eisner 2013, s. 144).

Jaké projevy se však považují za intimní? V rámci běžného mezilidského kontaktu jsou pravidla obvykle velmi jasná. V pomáhajících profesích ale bývají tato vymezení otevřenější. I přesto je důležité dodržovat zásady týkající se intimních zón, do nichž je vhodné vstupovat pouze za jasným účelem, tedy pouze v případech asistence s hygienou nebo oblékáním. Při práci s dětmi je nutné v období dospívání přestat akceptovat chování typické pro mladší věkové skupiny, přijmout vývoj a změnit svůj přístup k intimnímu prostoru. I když lze namítat, že klientův mentální věk je nižší než fyzický, je pro jejich socializaci nezbytné naučit se chování odpovídajícímu intaktním dospělým (Venglářová, Eisner 2013, s. 144).

Sexualita klientů se projevuje velmi individuálně, přičemž ne všichni jedinci s poruchou intelektu mají tendenci vyhledávat fyzický kontakt. I mezi těmi, kteří mají o fyzickou interakci zájem, nemusí být motivací vždy sexuální uspokojení. Korekce nevhodného dotýkání je však důležitým prvkem prevencí budoucích problémů (Venglářová, Eisner 2013, s. 144).

Při vzájemné interakci je důležité respektovat obecně uznávané intimní zóny, které zahrnují především genitální oblast, hýždě, vnitřní stranu stehen, ústa, krk a oblast kolem uší. U žen se k těmto citlivým místům řadí také nadra. Pracovníci by měli nosit vhodný oděv, který umožní dotek přes látku na rameni či předloktí (Venglářová, Eisner 2013, s. 144).

2.2 Cíle intervence

Šídová uvádí, že jedinci s poruchou intelektu vyžadují komplexní podporu v oblasti sexuality. Intervence v této oblasti není cílena pouze na samotnou sexualitu, ale zahrnuje široké spektrum souvisejících témat. Patří sem například otázky osobní hygieny, schopnosti navazovat sociální vztahy, prevence nežádoucích sexuálních aktivit, regulace nevhodného sexuálního chování a porozumění důsledkům sexuálních interakcí. Dále také schopnost vymezit osobní hranice a odmítnout nechťený kontakt. Podpora je zaměřena i na odpovědnost spojenou s rodičovstvím, možnosti masturbace a vnímání fyzických rozdílů mezi pohlavními znaky mužů a žen (Šídová 2013, s. 135).

Osoby se speciálními potřebami, které nejsou schopny samostatně naplňovat své sexuální potřeby, mohou za určitých podmínek potřebovat specializovanou podporu. Šídová ve své publikaci popisuje, že: *„Sexuální služby mohou znamenat pomoc různého charakteru, od hledání intimního prostoru přes zajištění ochranných prostředků až po sexuální styk za úplatu.“* V posledních letech se tato problematika stala předmětem intenzivních diskusí. Mezi odborníky je vnímána jako jedna z možností, jak osobám se speciálními potřebami pomoci překonat bariéry a kompenzovat omezení v oblasti sexuality a partnerských vztahů (Šídová 2013, s. 126–127).

Jedním z hlavních cílů sexuální intervence je, dle Venglářové a Eisnera, lidem se speciálními potřebami zprostředkovat **prožitek vlastní sexuality** způsobem, jaký si daný jedinec zvolí. Jde o akceptaci sexuálních tužeb, představ, fantazií a potřeb těchto jedinců, nikoli však bezvýhradně. Důležité je usměrnit sexuální chování tak, aby bylo společensky přijatelné, bezpečné, respektovalo osobní hranice i etické normy a zároveň podporovalo zdravé vnímání vlastní sexuality a možnosti jejího prožívání (Venglářová, Eisner 2013, s. 135).

Kromě toho se zaměřuje i na **rozvoj zodpovědnosti** každého jedince. Navzdory tomu, že je uznávána široká variabilita potřeb, přání a způsobů naplňování sexuality, je nutné dodržovat základní princip sexuálního chování, podle kterého nesmí být uskutečňováno na úkor jiné osoby. Sexuální aktivity lze vykonávat pouze tehdy, pokud nejsou v rozporu se zákonem, přáním partnera nebo nezasahují do soukromí jiných lidí (Venglářová, Eisner 2013, s. 135).

Kultivace projevů sexuality je další nezbytnou součástí integrace jedinců se speciálními potřebami do společnosti. Jak je uvedeno výše, v důsledku nedostatečně rozvinutých sociálních dovedností často dochází k nevhodnému chování na veřejnosti. Tato chování zahrnují například dotýkání se genitálií, narušování osobního prostoru, nebo verbální sexuální návrhy. Kromě toho se mohou projevovat nevhodným chováním v přítomnosti opačného pohlaví či neschopností rozlišit vhodnost situace.

Jak již bylo zmíněno, aktivity sexuální povahy jsou často zaměřeny vůči jiným lidem, včetně pomáhajících pracovníků a blízkých osob, což může vést ke komplikacím v sociálních interakcích. Sexuální osvěta a výchova se zaměřují na nabídku přijatelných forem sexuálního chování, to může pomoci předcházet těmto nevhodným projevům (Venglářová, Eisner 2013, s. 135).

Při rozhovorech se sexuální tematikou by nemělo být opomíjeno ani **rodičovství**. Přestože má každý jedinec právo na rodičovskou roli, je vhodné myslet i na ochranu potenciálních potomků. Při přání klientů se je třeba detailně přiblížit, co péče o dítě obnáší. Pokud dojde k narození dítěte, podpora je orientována nejen na rodiče, ale také na zajištění zdravého vývoje novorozence. Zahraniční výzkumy ukazují, že větší část dětí se rodí jedincům se speciálními potřebami bez vědomého záměru stát se rodičem, proto je důležité dbát na prevenci těchto případů informacemi o možnostech užívání prostředků zabráňujících nechtěnému otěhotnění (Venglářová, Eisner 2013, s. 135).

Osvěta by měla vést i k **zodpovědnosti za vlastní zdraví**. Je důležité informovat lidi se speciálními potřebami o prevenci v oblasti sexuálního zdraví a zdůraznit, že používání antikoncepce by mělo být doplněno o kondom kvůli ochraně proti pohlavně přenosným nemocem. Klientkám se doporučují také pravidelné návštěvy u lékařů v oblasti gynekologie a mamografie, u mužů pak prevence problémů s prostatou (Venglářová, Eisner 2013, s. 135).

3 Pobytové služby sociální péče

„Služby sociální péče napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem podpořit život v jejich přirozeném sociálním prostředí a umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení. Každý má právo na poskytování služeb sociální péče v nejméně omezujícím prostředí.“
(Zákon č. 108/2006 sb., §38)

Pobytové služby sociální péče zahrnují širokou škálu základních činností zaměřených na podporu lidí se speciálními potřebami v každodenním životě. Klíčovou součástí je poskytování stravy nebo pomoc při jejím obstarávání. Jak už z názvu služby vyplývá, nedílnou součástí je také ubytování spolu s nezbytnou podporou při vedení domácnosti a zvládání běžných úkonů s tím spojených. Velké důraz je kladen na osobní hygienu. Ta bývá v zařízeních zajišťována prostřednictvím přímé pomoci či vytvořením vhodných podmínek, které umožňují její důstojné a bezpečné provádění. K dalším významným oblastem patří výchovné, vzdělávací a aktivizační programy, které přispívají k rozvoji schopností uživatelů a posilují jejich soběstačnost. Důležitou úlohu sehrává také podpora sociálního začlenění formou terapeutických aktivit zaměřených na zlepšení psychosociálních a pracovních dovedností. Není opomíjena ani pomoc při ochraně práv, prosazování osobních zájmů a vyřizování osobních záležitostí klientů (Zákon č. 108/2006 Sb., §38).

3.1 Typy pobytových služeb sociální péče

„V domovech pro osoby se zdravotním postižením se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.“ (Zákon č. 108/2006 sb., §48)

„V domovech se zvláštním režimem se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu chronického duševního onemocnění nebo závislosti na návykových látkách, a osobám se stařeckou, Alzheimerovou demencí a ostatními typy demencí, které mají sníženou soběstačnost z důvodu těchto onemocnění, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Režim v těchto zařízeních při poskytování sociálních služeb je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.“ (Zákon č. 108/2006 sb., §50)

Z předchozí definice vyplývá, že zařízení poskytující pobytové sociální služby pro osoby se zdravotním postižením a domovy se zvláštním režimem jsou určeny lidem s různými speciálními potřebami. I přes změny, ke kterým v poslední době v přístupu k péči dochází, lze očekávat, že specializace těchto zařízení na určité skupiny klientů bude i nadále přetrvávat. Současným trendem v těchto zařízeních je zavádění aktivizačních programů přizpůsobeným individuálním plánům péče a potřebám klientů. Mnohé domovy navíc vyčleňují prostory, které více připomínají bytové jednotky, pro soběstačnější jedince se speciálními potřebami a připravují je tak na možný přechod do skutečných chráněných bydlení (Matoušek 2011, s. 97).

Chráněné bydlení je v zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách definováno jako: *„pobytová služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení má formu skupinového, popřípadě individuálního bydlení.“ (Zákon č. 108/2006 sb., §51)*

Jedná se o formu sociální služby, která je realizována v běžné bytové zástavbě, přičemž nemovitost vlastní poskytovatel služby. V těchto prostorech, žije jeden či více klientů, kteří se dle svých možností zapojují do chodu domácnosti. Sociální pracovníci, speciální pedagogové, pečovatelé, osobní asistenti a jiní pracovníci pomáhajících profesí pravidelně vstupují do chráněných bydlení a poskytují podporu na základě individuálních plánů. Tento typ bydlení je vhodný hlavně pro osoby se speciálními potřebami, které vyžadují pomoc druhé osoby, avšak jejich stav neodpovídá podmínkám pro pobyt v ústavním zařízení s nepřetržitou péčí (Matoušek, 2011 s. 97).

Podle údajů Českého statistického úřadu se ke konci roku 2023 na území České republiky nacházelo 225 chráněných bydlení, která byla využívána 4 342 osobami se speciálními potřebami. Z toho 26 zařízení působilo na území Středočeského kraje. Tato chráněná bydlení nabízela své služby dohromady 514 klientům (Český statistický úřad 2023). V současnosti je v registru poskytovatelů

sociálních služeb, dostupném na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí, evidováno o jedno zařízení méně (Ministerstvo práce a sociálních věcí 2025).

„V týdenních stacionářích se poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku nebo zdravotního postižení, a osobám s chronickým duševním onemocněním, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.“ (Zákon č. 108/2006 sb., §47)

Kromě pobytových služeb jsou zde poskytovány i výchovné, vzdělávací a aktivizační programy, jež podporují rozvoj schopností a dovedností klientů. Součástí těchto služeb bývají i sociálně terapeutické činnosti, které přispívají k začleňování jedinců se speciálními potřebami do společnosti (Matoušek 2011, s. 97).

3.2 Sexuální asistence v pobytových zařízeních pro lidi se speciálními potřebami

Dle Šídové je v pobytových zařízeních sociální péče prožívání sexuality značně ztíženo. Je téměř nemožné navázat sexuální kontakt nebo mít ve svém pokoji sexuální doprovod bez toho, aby o těchto aktivitách věděl personál a spolubydlicí. Nedostatek soukromých prostor vede k dilematu mezi prožíváním sexuality konkrétního jedince a ochranou zájmů ostatních klientů. Tato situace vyvolává otázku, zda je vedení domovů oprávněno, či dokonce povinné regulovat kontakty mezi klienty a sexuálním doprovodem (Šídová 2013, s. 132).

Německá organizace *Pro Fammilia* se k tomuto tématu vyjadřuje následujícím způsobem: *„Vedoucí ústavu by měl respektovat právo na svobodné rozhodnutí obyvatel domova, komu dovolí, příp. zakázou, vstup do osobních ložnic, obývacích pokojů nebo sanitárních místností. Dále by měl respektovat, že obyvatelé svobodně a sami rozhodují, zda, s kým a v jaké formě chtějí navazovat sexuální kontakty a zda chtějí pozvat sexuální doprovod či nikoliv. To neplatí pouze pro obyvatele domů pro seniory, ale i pro obyvatele domovů a ústavů pro handicapované... Trvalé zákazy vstupu mohou být ospravedlněny jen za výjimečných podmínek. Za příklad jsou uváděny návštěvy, které poruší klientovy dietní předpisy, a tím akutně ohrozí pacientovo zdraví, anebo návštěvy, které vytrvale porušují domovní řád, například opakovaným hlasitým chováním ve společenských místnostech domova, které nesnesitelným způsobem vyrušuje obyvatele/obyvatelky domovů v jejich zvyklostech“ (Šídová 2013, s. 127).*

Z tohoto textu vyplývá, že vedoucí pobytových zařízení by v zásadě neměli omezovat právo klientů navazovat a rozvíjet sexuální vztahy v rámci jejich soukromých prostor. Totéž by mělo platit i pro sexuální asistenci. Svoboda v oblasti sexuality může být regulována jen v případě, kdy je nutné hájit zájmy ostatních klientů nebo personálu. Klienti by tak měli mít právo nejen svobodně prožívat svou sexualitu, ale zároveň být chráněni před nechtěným vystavením sexualitě ostatních (Šídová 2013, s. 133).

4 Sexuální násilí

Světová zdravotnická organizace definuje pod pojem sexuální násilí jako „*jakékoli sexuální jednání zahrnující pokusy o dosažení sexuálního styku, nežádoucí sexuální poznámky a návrhy, činy směřující k obchodování či jinak namířené proti sexualitě jedince, které využívají nátlak. Může být prováděno kýmkoli, nezávisle na vztahu mezi obětí a pachatelem, a v jakémkoli prostředí včetně domova a práce*“. (WHO 2002)

Podle této definice představuje sexuální násilí širokou škálu chování, které narušuje sexuální integritu jedince. Zahrnuje pokusy o vynucení sexuálního styku, nevhodné komentáře nebo návrhy se sexuálním podtextem. Spadají sem i činy směřující k obchodování s lidmi nebo jakékoli aktivity zneužívající lidskou sexualitu prostřednictvím fyzického nebo psychického nátlaku. (Kutálková, Kobová 2014, s. 19–20).

Sexuální násilí není vázáno na konkrétní sociální či profesní vztah mezi pachatelem a obětí. Může se ho dopustit kdokoli bez ohledu na gender, věk, sociální status, vzájemné postavení, autoritu či předchozí vazby. Nevztahuje se ani k určitému prostředí. Vyskytuje se v domácnostech, na pracovištích či právě v institucích poskytujících péči a podporu (Kutálková, Kobová 2014, s. 19–20).

Podstatným rysem sexuálního násilí je absence dobrovolného souhlasu ze strany osoby, která je mu vystavena. Dochází zde k narušení autonomie, důstojnosti a bezpečí oběti. Chování pachatele má dopady na psychické i fyzické zdraví osob. Situace vyžadují efektivní preventivní opatření a jasné vymezení nesouhlasu ze strany společnosti i právního systému (Kutálková, Kobová 2014, s. 19–20).

Oproti tomu americké *Centrum pro prevenci nemocí* je ve svém popisu mnohem konkrétnější. Sexuální násilí definuje jako: „*pokus o, nebo dokonaný kontakt mezi penisem a vaginou nebo penisem a konečníkem, který zahrnuje penetraci (i nepatrnou), kontakt mezi ústy a penisem, vaginou nebo konečníkem, penetraci vagíny nebo konečníku jinou částí lidského těla nebo předmětem, přinucení k penetraci jiné osoby, úmyslný tělesný kontakt na genitálu, konečníku, třísech, prsou, vnitřních stehnech nebo hýždích (buď přímo, nebo přes oblečení), nebo bezkontaktní činy sexuální povahy – např. voyeurismus, sexuální obtěžování (verbální či prostřednictvím chování). Všechny výše uvedené činy jsou kvalifikovány jako sexuální násilí, pokud jsou spáchány proti někomu, kdo k nim nedal souhlas, nebo je nemohl odmítnout*“ (Kutálková, Kobová 2014, s. 19–20).

4.1 Česká legislativa sexuálního násilí

Sexuální násilí je v Trestním zákoníku České republiky řazeno mezi trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Právní úprava se zaměřuje na ochranu jedinců před nežádoucím sexuálním chováním, které ohrožuje osobní svobodu a právo na rozhodování o vlastním těle. Různé formy sexuálního násilí jsou v zákoně rozlišeny podle jejich závažnosti, způsobu spáchání a míry zásahu do práv oběti (Kutálková, Kobová 2014, s. 35–36).

Za **znásilnění** je dle trestního zákoníku odpovědný ten „*Kdo s jiným proti jeho seznatelné vůli vykoná soulož nebo jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, kdo jiného donutí k souloži nebo jinému pohlavnímu styku provedenému způsobem srovnatelným se souloží s jinou osobou, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.*“ (Zákon č. 40/2009 Sb., §185)

Sexuální styk podle této definice nezahrnuje jen klasickou soulož, ale také další formy s ní srovnatelné. Mezi tyto alternativy patří anální a orální styk, tření pohlavních orgánů pachatele o různé části těla oběti, líbání, osahávání či zavádění předmětů do pohlavních orgánů. Závažnějšího trestního činu se pachatel dopustí v případě, že toto chování aplikuje na osobu mladší 18 let nebo způsobí těžké zranění či smrt. Dále pokud se jedná o osoby ve výkonu trestu, ochranné léčbě nebo ústavní výchově (Venglářová, Eisner 2013, s. 152).

Trestný čin **sexuálního útoku** spáchá ten: „*Kdo s jiným proti jeho seznatelné vůli vykoná jiný pohlavní styk než uvedený v §185, kdo jiného donutí k jinému pohlavnímu styku než uvedenému v §185 s jinou osobou, pohlavnímu sebeukájení, obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému činu nebo chování zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody až na pět let.*“ (Zákon č. 40/2009 Sb., §185a)

Pojem sexuální útok rozšiřuje spektrum forem znásilnění. Zahrnuje jednorázové i opakované činy, které trvají od několika minut až po dny. Rozšiřuje počet pachatelů i sexuálních praktik, mezi něž řadíme například sebeukájení, obnažování nebo donucení k pohlavnímu styku dvě osoby bez vlastní účasti na aktu. Veřejnost často redukuje sexuální napadení na znásilnění či sexuální zneužívání. Tato nesourodost termínů komplikuje interpretaci statistik sexuálního násilí (Kutálková, Kobová 2014, s. 16).

Sexuální nátlak vykonává ten: „*Kdo přiměje jiného k pohlavnímu styku, pohlavnímu sebeukájení, obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho tísně, závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu, bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta nebo zákazem činnosti.*“ (Zákon č. 40/2009 Sb., §186)

Pohlavního zneužití se dopustí ten „*Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.*“ (Zákon č. 40/2009 Sb., §187)

Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu pohlavního zneužití je tedy naplněna tehdy, pokud pachatel spáchá čin na dítěti mladším patnácti let, jež mu bylo svěřeno do péče, přičemž zneužívá svého postavení a důvěry, která vyplývá ze závislosti oběti na jeho osobě (Venglářová, Eisner 2013, s. 153).

Oproti výše zmíněným činům je problematika **sexuálního obtěžování** na legislativní úrovni zakotvena pouze v Zákoníku práce, kde je primárně posuzována jako přestupek proti občanskému soužití

nebo jako pokus o trestný čin znásilnění. Řada těchto forem bývá přehlížena či dokonce společensky tolerována. Mezi tyto projevy řadíme nevhodné sexuální poznámky, dvojsmyslné narážky, nevyžádané návrhy nebo fyzické doteky. Kvůli zakotvení mimo Trestní zákoník není toto chování trestně postížitelné, i přes to, že významně narušuje osobní integritu a důstojnost oběti (Kutálková, Kobová 2014, s. 20).

V Zákoníku práce se o sexuálním obtěžování hovoří jako o: „*jakékoliv formě nežádoucího ústního nebo jiného než ústního projevu sexuální povahy, jehož cílem nebo výsledkem je narušení důstojnosti osoby, zejména když se vytváří zastrašující, nepřátelské, ponižující, pokořující nebo urážející prostředí.*“ (Zákon č. 435/2004 Sb., §4)

Trestní odpovědnost vzniká, pokud pachatel svým jednáním naplní všechny znaky skutkové podstaty trestného činu. Trestní zákoník však vymezuje situace, kdy tato odpovědnost zaniká, například v důsledku nepřičetnosti. (Zákon č. 40/2009 Sb., § 26). V případě, kdy pachatel nebyl v době spáchání činu schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání ani jej ovládat kvůli duševní poruše, ztrácí odpovědnost za své chování. Soud přihlíží i ke snížené přičetnosti, při které je tato schopnost částečně omezena.

U osob s poruchou intelektu je trestní odpovědnost posuzována individuálně s ohledem na rozsah postižení a věk pachatele. Tito jedinci nemusí být nutně zproštěni odpovědnosti, pokud dokáží rozeznat protiprávnost svého jednání. (Zákon č. 40/2009 Sb., § 27).

4.2 Obtěžování pomáhajících pracovníků

Jak již z názvu vyplývá, hlavní náplní pracovníků této profese je pomáhat lidem. Řadí se sem celá škála povolání, od lékařů, zdravotních sester přes pedagogy, psychology, terapeuty až po sociální pracovníky nebo pečovatele. Stejně jako u jiných zaměstnání mají i výše zmíněné svou odbornost, tedy soubor vědomostí a dovedností, které je nezbytné si pro výkon pozice osvojit (Kopřiva 2011, str. 14).

Na rozdíl od jiných povolání zde však, kromě získaných profesních kompetencí, hraje podstatnou roli lidský vztah mezi pomáhajícím pracovníkem a jeho klientem. Hlavním nástrojem každého pracovníka je tedy hlavně jeho osobnost (Kopřiva 2011, str. 14).

Ve hře je také pojetí pomáhajícího pracovníka v očích společnosti i sebe samého. Již v průběhu odborné přípravy se často utváří mylné přesvědčení, že zcela kompetentní profesionál musí zvládnout upozadit své vlastní potřeby. To však může mít rozsáhlé důsledky v následné práci. (Venglářová 2007, s. 82).

Dle Venglářové a Eisnera se pomáhající pracovníci ve své praxi setkávají s projevy klientů, které překračují běžné hranice sociální interakce. Vnímání těchto situací je velmi individuální a ovlivněné mnoha faktory, jako například osobnostní charakteristika pracovníka, profesní zkušenosti nebo dynamika konkrétního vztahu s klientem. Je proto nezbytné, aby si pracovní týmy vždy jednoznačně definovaly hranice akceptovatelného chování a pravidelně reflektovaly jejich nastavení.

Nejasně vymezený profesní vztah mezi pracovníkem a klientem může zvyšovat riziko vzniku konfliktních situací (Venglářová, Eisner 2013, s. 183–186).

Klíčovým aspektem při práci s klienty je ustanovení pravidel fyzického kontaktu. Doteky by měly být vždy úměrné situaci a vycházet ze speciálně pedagogických metod. Zejména při interakci s lidmi s poruchou intelektu jsou pracovníci vystaveni zvýšenému riziku nesprávné interpretace neverbálních signálů a nežádoucích reakcí na ně. Důležité je proto zajištění srozumitelného komunikačního kanálu, díky kterému lze předejít nepochopení a nepřiměřenému chování. Sociálně akceptované projevy, jako je podání ruky, jsou běžnou součástí interakce, naopak bližší fyzický gesta nebo polibky jsou v praxi neakceptovatelné (Venglářová, Eisner 2013, s. 183–186).

Významnou oblastí, vyžadující citlivý přístup, je vedení rozhovorů spojených s tématem sexuality. Pokud je konverzace ze strany klienta směřována tímto směrem, musí pracovník vyhodnotit, zda se jedná o běžnou součást péče, nebo o pokus o narušení profesních hranic. Sexuálně motivované slovní projevy či snaha o nevhodný fyzický kontakt je čtenější u mužských klientů. Nedostatečná konzistence v přístupu jednotlivých pracovníků k těmto situacím, může vést k narušení jasně stanovených pravidel chování (Venglářová, Eisner 2013, s. 183–186).

V případech, kdy klient požaduje intimní asistenci, je nutné nejprve posoudit, zda tento požadavek spadá do kompetencí sociální služby. Komunikace s klientem by měla být vždy přímá, jednoznačná a srozumitelná. Pokud k incidentům dochází opakovaně, je potřeba klienta upozornit na možné důsledky. V případech narážek se sexuálním podtextem je důležité rozklíčovat jejich motivaci. Mohou být zapříčiněny sociální izolací, kognitivním deficitem, ale i vědomou snahou testovat hranice pracovníka (Venglářová, Eisner 2013, s. 183–186).

Tato analýza situace může výrazně pomoci k efektivnímu řešení situace stejně jako konzultace problematiky v rámci pracovního týmu a zajištění jednotného přístupu. Základní strategií je tedy vymezení pravidel a zachování respektu ke všem zúčastněným (Venglářová, Eisner 2013, s. 183–186).

Ochrana práv zaměstnanců pracujících v zařízení poskytujících sociální péči je zakotvena v české legislativě. Pomáhající pracovníci mají právo vykonávat své povolání v prostředí bez sexuálního obtěžování, nevyžádaných intimních projevů či kontaktu s audiovizuálním obsahem sexuálního charakteru a je v pořádku se proti takovému chování vymezovat. Právo zaměstnanců se však může dostávat do rozporu s oprávněním klientů na svobodné prožívání vlastní sexuality. Klíčovým úkolem je tedy zajistit důstojné a bezpečné prostředí pro všechny zúčastněné strany (Šídová 2013, s. 133).

Empirická část

Teoretická část se zaměřila na vymezení klíčových pojmů souvisejících s problematikou sexuality lidí se speciálními potřebami. Zabývala se definicí sexuální asistence, sexualitou lidí se speciálními potřebami, pobytovými službami sociální péče a sexuálním násilím.

Empirická část bude rozdělena na dvě oblasti. První zkoumá četnost výskytu sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků chráněných bydlení ve Středočeském kraji pomocí dotazníku. Druhá část objasňuje možnosti využití sexuální asistence jako prevence sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků v těchto zařízeních formou kazuistik.

5 Cíl dotazníku a průzkumné otázky

Dotazník si klade za cíl zjistit četnost výskytu sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků v chráněných bydleních. Níže jsou uvedeny průzkumné otázky.

1. Jak časté je sexuální obtěžování zaměstnanců klienty?
2. S jakými formami sexuálního obtěžování se pomáhající pracovníci nejčastěji setkávají?
3. Jsou sexuální projevy mířeny i na konkrétní osoby?

6 Metodologie průzkumu

Průzkum byl proveden prostřednictvím dotazníku, který obsahuje pouze uzavřené otázky s jednou možnou odpovědí. Tento typ otázek by měl umožnit získat přehledná a snadno vyhodnotitelná data o zkoumaném jevu.

Dotazník byl vytvořen pomocí online platformy Survio.com a následně rozeslán do vybraných chráněných bydlení. Vzhledem k citlivosti tématu bylo nutné vytvořit pro respondenty bezpečný prostor. Průzkum byl tedy založen na principu dobrovolnosti a i nadále zajišťuje plnou anonymitu. Zúčastnění pomáhající pracovníci byli předem informováni o účelu průzkumu i způsobu nakládání se získanými daty, které slouží výhradně pro účely této bakalářské práce.

7 Průzkumný vzorek a průběh

Průzkumný vzorek tvořili pomáhající pracovníci v přímé péči působící v chráněných bydleních Středočeského kraje. Jedná se o skupinu respondentů s různorodým věkovým zastoupením i rozdílnou délkou praxe.

Zaměření na zařízení chráněného bydlení bylo zvoleno cíleně. Jde o typ pobytové služby s vyšší mírou autonomie klientů, kteří mají zpravidla více prostoru k projevoování vlastní sexuality. Tato zařízení představují příznivé prostředí k využití sexuální asistence jako jedné z forem podpory v oblasti sexuality. Uvedené charakteristiky činí z chráněných bydlení vhodné a relevantní prostředí pro realizaci průzkumu.

Středočeský kraj byl vybrán na základě ideální kombinace odborných a praktických hledisek. Region disponuje rozvinutou sítí sociálních služeb, včetně zařízení chráněného bydlení, což umožnilo oslovit dostatečně široký okruh respondentů z cílové skupiny. Volba vycházela také z dobré dostupnosti kontaktů s poskytovateli sociálních služeb tohoto typu. Zacílení průzkumu zohledňuje nejen snahu o rozmanité spektrum respondentů, ale i efektivní organizaci a realizaci průzkumu.

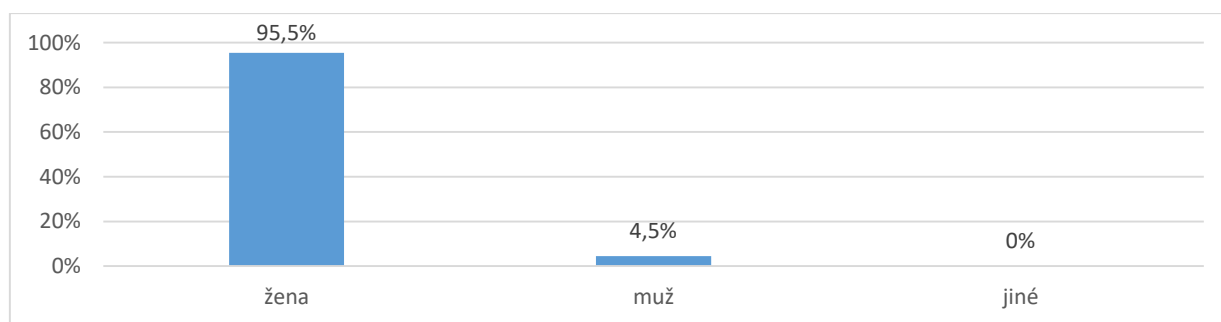
Distribuce dotazníku probíhala elektronickou formou prostřednictvím odkazu zasláného na e-mailové adresy jednotlivých zařízení. Celkem byl dotazník rozeslán do dvaceti pěti chráněných bydlení nacházejících se na území Středočeského kraje. Veškeré kontakty na zařízení byly získány na webovém portálu Ministerstva práce a sociálních věcí ve veřejném registru poskytovatelů sociálních služeb.

Na základě výše popsaného způsobu distribuce se podařilo získat celkem šedesát šest respondentů z řad pomáhajících pracovníků působících v chráněných bydleních Středočeského kraje. Tento počet lze považovat za dostatečný pro získání relevantních údajů o zkoumaném tématu.

8 Výsledky průzkumu

V této kapitole jsou analyzovány výsledky průzkumu, který se zaměřoval na zjištění četnosti výskytu sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků v chráněných bydleních. Analýza, vycházející z jednotlivých odpovědí respondentů, je pro větší přehlednost doplněna o grafické znázornění.

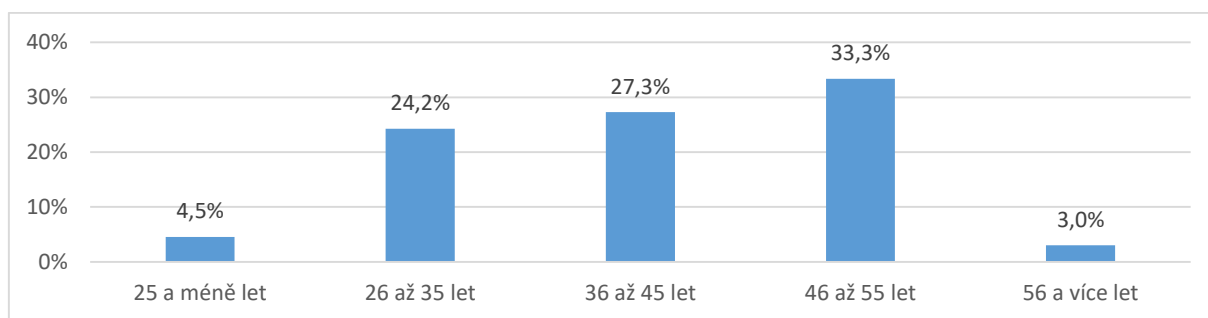
Položka č. 1 se věnuje osobním údajům o respondentovi, konkrétně se zaměřuje na zjištění genderu. Jedná se o reakce na otázku v dotazníku: „Kdo jste?“.

Graf č. 1: Odpovědi na položku č. 1 vyjádřené v procentech

Z grafu č. 1 je patrné, že genderové složení respondentů je výrazně nevyvážené. Mezi účastníky průzkumu vysoce převažují ženy, které tvoří 95,5 % z celkového počtu dotázaných. Muži se objevují pouze v menšinovém zastoupení, konkrétně ve výši 4,5 %. Variantu jiné pak nezvolil žádný z respondentů, což může odrážet nejen skutečné zastoupení v pomáhajících profesích, ale také stále ještě nízkou míru identifikace nebo ochoty deklarovat jiné genderové identity v rámci odborného dotazování. Tento výrazný nepoměr žen a mužů lze přičítat skutečnosti, že pozice pomáhajících pracovníků obecně vykonávají spíše ženy.

Položka č. 2 se zabývá rovněž osobními údaji respondentů, tentokrát však informuje o věkové skupině účastníků průzkumu. Reflektuje otázku: „Kolik Vám je let?“.

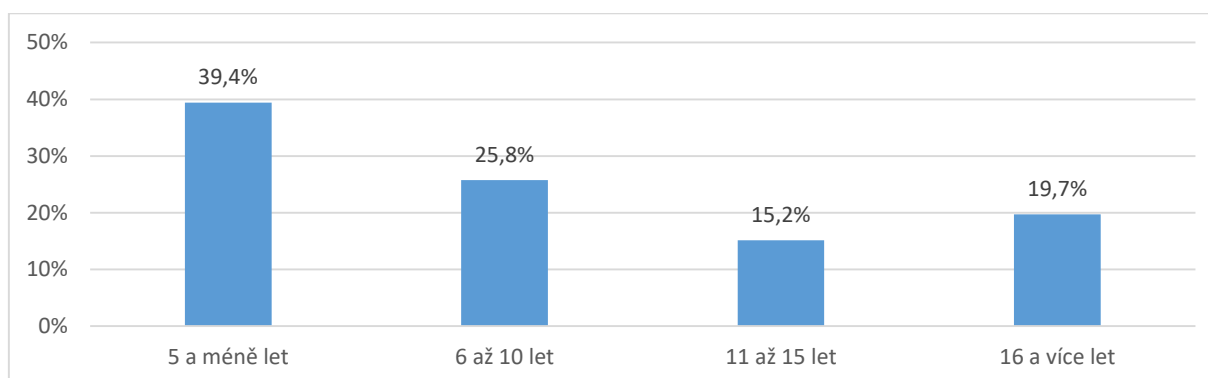
Graf č. 2: Odpovědi na položku č. 2 vyjádřené v procentech

Graf č. 2 znázorňuje poměrně rozmanité věkové zastoupení, což přispívá k větší výpovědní hodnotě získaných dat. Největší podíl tvoří respondenti ve věkovém rozmezí od čtyřiceti šesti do padesáti pěti let, tedy pracovníci s dlouhodobější praxí a pravděpodobně s bohatými zkušenostmi v pomáhajících profesích. Pohled této věkové skupiny na problematiku může být z hlediska průzkumu velmi cenný.

Avšak výrazně zastoupeni jsou i lidé v produktivním věku od dvaceti šesti do čtyřiceti pěti let. Tito pracovníci se ve většině případů orientují na svůj pracovní výkon více než jiné skupiny a orientují se v aktuálních trendech.

Naopak věkové skupiny s nejmenším počtem respondentů tvoří mladší věková kategorie do dvaceti pěti let a starší účastníci průzkumu nad padesát šest let, což může být vysvětleno vícero faktory. Nižší podíl mladších respondentů může být ovlivněn studiem, které zapříčiňuje obecně menší zastoupení této věkové kategorie v pracovních kolektivech. Starší skupina respondentů může být pak méně reprezentována kvůli odchodu do důchodu, snížení pracovního úvazku, případně menší účasti při on-line formách průzkumu.

Položka č. 3 se zaměřuje na zjištění délky odborné praxe v konkrétním chráněném bydlení. Jde o reakce na otázku v dotazníku: „*Jak dlouho pracujete v chráněném bydlení?*“.

Graf č. 3: Odpovědi na položku č. 3 vyjádřené v procentech

Z dat získaných v položce č. 3 vyplývá, že nejvíce respondentů v chráněném bydlení vykonává pozici pomáhajícího pracovníka v chráněném bydlení méně než pět let. Tato skupina může zahrnovat nově nastupující pracovníky bez výraznějších zkušeností i jedince s praxí v jiných oblastech pomáhajících

profesí, kteří do chráněného bydlení přešli relativně nedávno. Díky srovnání mohou přinášet k problematice poznatky z jiné perspektivy.

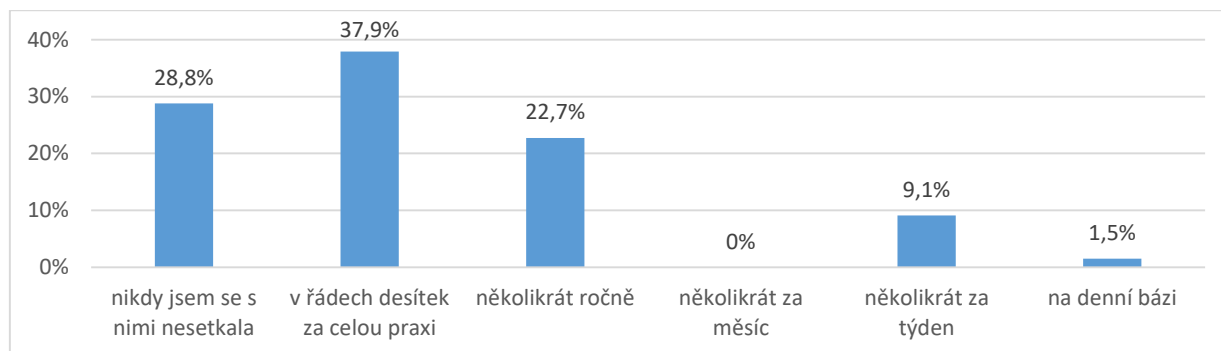
Druhou nejpočetnější skupinou jsou lidé, jejichž praxe v chráněném bydlení je šest až deset let, tedy pracovníci s vyprofilovanou profesní identitou a zkušenostmi, které jim umožní stabilitu při řešení náročných situací.

Následují pracovníci s odpracovanou dobou vyšší než šestnáct let, kteří představují skupinu s nejvyšší mírou profesních zkušeností. Tito respondenti mohou vnímat určité situace jinak než jejich mladší kolegové.

Nejmenší skupinu tvoří respondenti s praxí od jedenácti do patnácti let. Tento fakt by mohl být vysvětlen například přechodem mezi různými typy zařízení v rámci sociálních služeb.

Průzkumný vzorek má tedy nejen širokou škálu věkových skupin, ale také pracovních zkušeností jednotlivých respondentů.

Položka č. 4 se věnuje četnosti nežádoucích sexuálních projevů klientů chráněných bydlení. Sleduje, jak často se pomáhající pracovníci s těmito situacemi setkávají ve své odborné praxi. Shromáždí odpovědi na otázku: „*Jak často se setkáváte s nežádoucími sexuálními projevy svých klientů?*“.

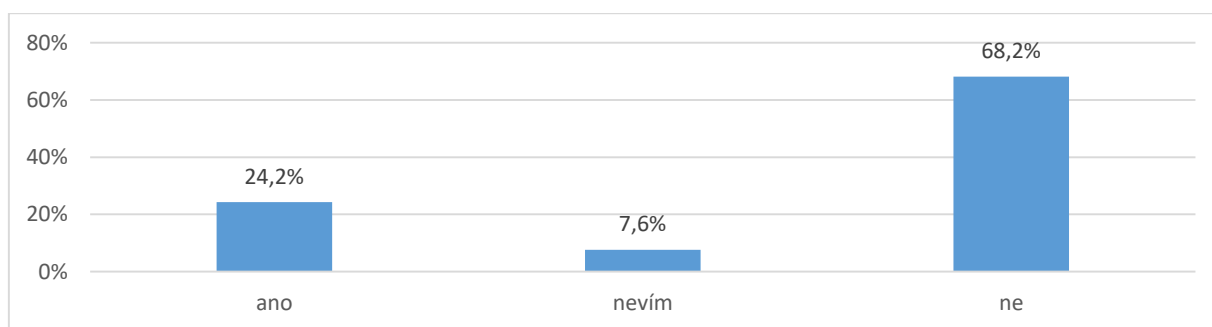
Graf č. 4: Odpovědi na položku č. 4 vyjádřené v procentech

Největší podíl respondentů uvedl, že se s nežádoucími sexuálními projevy svých klientů setkali v řádech desítek za celou dobu působení v chráněném bydlení, což naznačuje, že se nejedná o zcela ojedinělou skutečnost. Tomu nasvědčuje i fakt, že pokud budou sečteny všechny odpovědi respondentů, kteří touto formou chování potvrdili bez ohledu na frekvenci, získá se vysoká část celku. Celých 71,2 % účastníků průzkumu uvedlo, že nežádoucí projevy u svých klientů zaznamenali. Pouze 28,8 % pomáhajících pracovníků se s touto problematikou nikdy nestřetlo.

Získaná data však zároveň ukazují nízkou četnost incidentů, jež by byli každodenní součástí výkonu profese, konkrétně jde jen o 1,5 %. U cyklických jevů se nejčastěji objevovala odpověď „*několikrát do roka*“ (22,7%), méně časté pak bylo označení: „*několikrát za týden*“ (9,1%). Varianty případů stávajících se několikrát měsíčně nevyužil žádný z účastníků průzkumu.

Z výsledků je patrné, že sledovaný jev se u většiny respondentů objevuje spíše výjimečně, avšak ve významném počtu případů alespoň několikrát za celou praxi. To může mít významný vliv na míru připravenosti pracovníků na danou situaci.

Položka č. 5 se zaměřuje na subjektivní prožívání situací, konkrétně sleduje, zda mají pomáhající pracovníci pocit, že jsou tyto incidenty cíleně zaměřeny i na jejich osobu. Reaguje na otázku: „*Cítíte, že bývají tyto projevy mířeny i na Vaši osobu?*“.

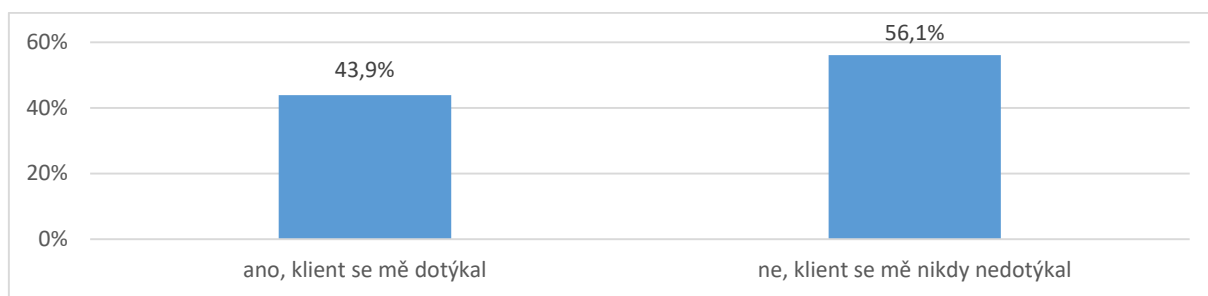
Graf č. 5: Odpovědi na položku č. 5 vyjádřené v procentech

Většina respondentů (68,2 %) nemá pocit, že by byly sexuální projevy cíleně zaměřeny na jejich osobu. To může poukazovat na určitou míru profesionálního odstupu, schopnosti seberegulace a zvládání náročných interakcí bez jejich personalizace. Výsledek je také možné interpretovat projev vybudované psychické odolnosti, která může vyplývat z delší profesní zkušenosti. Data mohou interpretovat také vhodně nastavenou spolupráci pracovních kolektivů, jež formou sdílení a vzájemné výpomoci mohou sloužit jako prevence cílených projevů.

Avšak téměř čtvrtina dotázaných (24,2 %) vnímá incidenty jako záměrné a vztahující se k jejich osobě. Tento podíl není zanedbatelný a identifikuje zvýšenou míru zatížení pomáhajících pracovníků. Subjektivní pocit zacílení může být výsledkem nižší odolnosti vztahující se k těmto incidentům, ale také opakovaného vystavování náročnému chování klientů nebo dlouhodobého setrvávání v náročném pracovním prostředí bez adekvátní podpory. V této souvislosti může být na místě zvážit potřebu systematické supervize, intervize či jiných forem psychohygienické podpory, která by mohla přispět ke snížení subjektivního vnímání ohrožení.

Zbývající respondenti (7,6 %) se nedokázalo k otázce jednoznačně vyjádřit. Tato nejistota může být důsledkem ambivalence v interpretaci jednotlivých incidentů nebo nízké míry sebereflexe. V některých případech mohou hrát roli i pochybnosti v jasném vymezení profesních hranic.

Položka č. 6 se zaměřuje na fyzický kontakt se sexuálním podtextem mezi klienty a pracovníky pomáhajících profesí. Snaží se zjistit výskyt nevhodných doteků v chráněných bydleních. Přináší odpovědi na otázku v dotazníku: „*Dotýkal se Vás někdy klienty způsobem, který Vám nebyl komfortní?*“.

Graf č. 6: Odpovědi na položku č. 6 vyjádřené v procentech

Z údajů získaných v položce č. 6 vyplývá, že 43,9 % respondentů zažilo situaci, kdy se jich klient dotýkal nevhodným a nepříjemným způsobem. Oproti tomu 56,1 % dotázaných se nikdy nesetkala s fyzickým kontaktem ve formě doteku, který by mohl být vnímán jako obtěžující.

Výsledky ukazují, že se s nevhodnými doteky ze strany klientů setkává poměrně velká část pracovníků v pomáhajících profesích. Přibližně každý druhý až třetí zaměstnanec chráněného bydlení má osobní zkušenost s tímto typem interakce. Podíl je významný a zasluhuje pozornost, neboť naznačuje, že problematika fyzických interakcí mezi klientem a pracovníkem není v praxi ojedinělá. Je možné usuzovat, že zkušenost s touto problematikou není charakteristická jen pro chráněná bydlení, ale mohla by se dotýkat i širšího spektra profesních rolí v rámci sociálních i zdravotnických služeb. Data odhalují potřebu osvěty, systematického vzdělávání a podpory v této oblasti.

Položka č. 7 se věnuje situacím, při nichž chtěl klient navazovat s pracovníkem pomáhajících profesí konverzace se sexuálním podtextem. Reflektuje otázku: „Chtěl s Vámi klient někdy navazovat konverzace se sexuálním podtextem?“.

Graf č. 7: Odpovědi na položku č. 7 vyjádřené v procentech

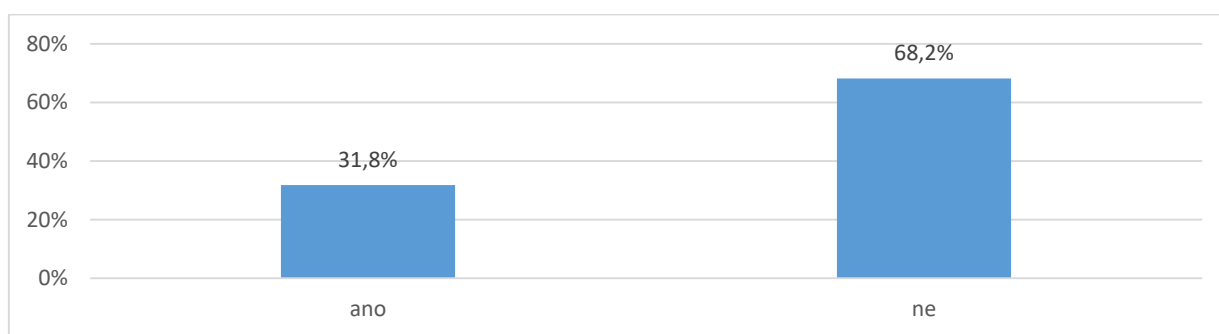
Z výsledků položky č. 7 vyplývá, že nadpoloviční většina (53 %) se nikdy s tímto typem chování nesetkala. Tento fakt může odrážet specifika pracovního prostředí, typ klientely, ale také schopnost pracovníků efektivně nastavovat profesionální hranice.

Naopak téměř stejná část účastníků průzkumu (47 %) se s tímto typem chování ze strany klienta setkala. Skutečnost, že téměř polovina dotázaných pracovníků zažila pokus klienta o navázání konverzace se sexuálním podtextem, poukazuje na vysoký výskyt této problematiky v praxi. Údaj je až alarmující, zejména v kontextu profesních charakteristik těchto profesí, jejichž výkon je založen

na empatii a etických zásadách. Takové jednání ze strany klienta může být pro pracovníka psychicky náročné, v některých případech i ohrožující, zejména pokud dochází k opakovanému nevhodnému chování.

Výsledky naznačují, že sexuálně nevhodné projevy ze strany klientů představují reálné riziko a indikují potřebu důslednější přípravy pracovníků pomáhajících profesí na situace spojené s narušováním osobních a profesních hranic.

Položka č. 8 mapuje existenci nevhodných poznámek klientů týkajících se fyzických charakteristik pracovníků v sociálních službách. Jedná se o reakce na otázku: „*Měl někdy Váš klient nevhodné poznámky k Vašemu vzhledu?*“

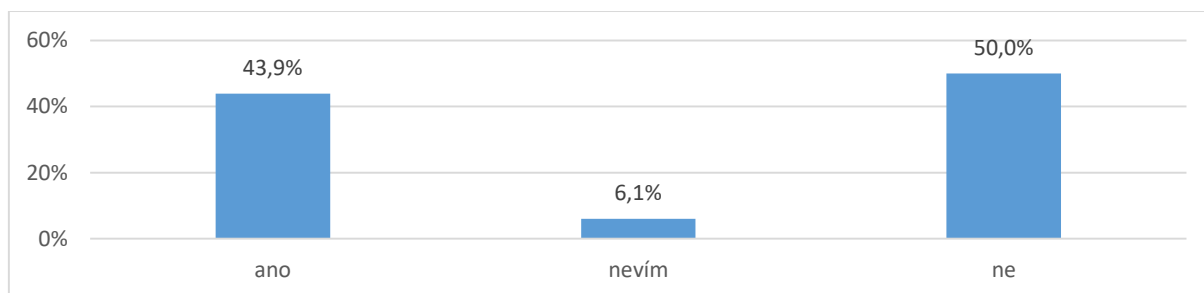

Graf č. 8: Odpovědi na položku č. 8 vyjádřené v procentech

Položka č. 8 odhalila, že většina pracovníků se s nevhodnými komentáři klientů týkajících se fyzických charakteristik nesetkává. Celkem 68,2 % respondentů uvedlo, že s poznámkami ohledně jejich vzhledu nemají u svých klientů zkušenost. Podle tohoto údaje má většina pracovníků s klienty spíše respektující vztahy a výskyt verbálně nevhodného chování není plošně rozšířený. Tento výsledek může reflektovat například vhodnou asertivní komunikaci pracovníka pomáhajících profesí směrem ke klientovi zařízení nebo správné nastavení hranic ještě před začátkem problému. Kromě profesních charakteristik jednotlivců je třeba upozornit i na vliv týmového prostředí, které při správném nastavení může výskyt sexuálně podbarvených konverzací eliminovat.

Nicméně rozdíl mezi odpověďmi není natolik zásadní, aby bylo možné je zcela bagatelizovat, neboť 31,8 % pracovníků pomáhajících profesí se ve své praxi setkalo s nevhodnými poznámkami klientů týkajících se jejich fyzických charakteristik. Takové chování může být interpretováno jako narušení profesních hranic a v některých případech i jako verbální obtěžování. Poznámky tohoto typu mohou mít negativní dopad na psychické zdraví, snižovat pocit bezpečí i sebeúctu pomáhajících pracovníků. Výroky často vyvolávají u pracovníků nepříjemné pocity a narušují atmosféru vztahu mezi klientem a pracovníkem. Zároveň mohou být prvním stupněm k dalším, závažnějším formám obtěžování.

Položka č. 9 se zabývá výskytem projevů nepřiměřených citů ze strany klientů vůči pracovníkům v pomáhajících profesích. Odpovídá na otázku dotazníku: „*Cítil/ někdy nepřiměřenou náklonost ze strany klienta?*“

Graf č. 9: Odpovědi na položku č. 9 vyjádřené v procentech

Přesně polovina respondentů uvedla, že se s projevy nepřiměřené náklonnosti ve své praxi nikdy nesetkala. To naznačuje, že se tento jev nevyskytuje v pomáhajících profesích plošně. V mnoha případech jsou vztahy mezi klienty a pracovníky vedeny v souladu s profesní etikou a dochází k respektování jasně vymezených hranic. Zároveň však nelze přehlížet možnost, že některé projevy náklonnosti nemusely být pracovníky vyhodnoceny jako problematické. To může být dáno například subjektivním vnímáním hranic. Někteří pracovníci mohou určité chování klientů vyhodnocovat spíše jako projev vděčnosti nebo sympatie než jako překračování profesních mezí.

Zkušenost s projevy nepřiměřené náklonnosti ze strany klienta přiznalo 43,9 % dotázaných. Hodnota poukazuje na poměrně vysoký výskyt tohoto jevu napříč profesními zkušenostmi respondentů. Nepřiměřená náklonnost se může projevovat velkým množstvím forem, od komplimentů přes emocionální závislost, idealizaci pracovníka, až po náznaky romantického či sexuálního zájmu. Takové chování klienta je pro pracovníky nejen emočně zatěžující, ale naráží také na profesní hranice a ovlivňuje kvalitu poskytovaných služeb. Pracovníci se v takových situacích mohou cítit bezradní nebo nejistí. Zejména v případech, kdy nedisponují dostatečnými nástroji pro zvládnání podobných situací.

Zbýlých 6,1 % pomáhajících pracovníků sdělilo, že si nejsou jisti, zda nepřiměřenou náklonost ze strany klienta v průběhu své praxe zažili. U těchto respondentů může docházet k obtížím při rozpoznávání mezi vděčností klienta a citově zabarveným chováním, neboť v některých případech může být hranice velmi tenká. Někteří pracovníci také mohou mít problém s reflexí těchto situací, je pro ně složité si tento druh klientova chování připustit jako možnou variantu. Bojí se pocitu špatně odvedené práce či selhání profesního charakteru.

Výsledek položky č. 9 tedy zároveň otevírá otázku, jaké chování je vnímáno jako nevhodné a jak se liší osobní prahy citlivosti mezi jednotlivými pracovníky.

Položka č. 10 zjišťuje existenci situací, v nichž byl pracovník pomáhajících profesí slovně vyzván k navazování sexuálních aktivit. Reaguje na otázku: „Byl/a jste někdy klientem přemlouván/a k sexuálním aktivitám?“.

Graf č. 10: Odpovědi na položku č. 10 vyjádřené v procentech

Výsledky položky č. 10 lze považovat na první pohled za pozitivní, neboť naprostá většina pomáhajících pracovníků (98,5 %) této problematice nikdy nečelila. To naznačuje, že přímé sexuální návrhy ze strany klientů nejsou ve většině případů běžnou součástí interakcí. Vysoký podíl záporných odpovědí může svědčit o dobře nastavených profesních hranicích jednotlivých pracovníků, respektu ze strany klientů nebo kvalitní odborné přípravě. K prevenci těchto incidentů může výrazně přispívat, stejně jako u jiných forem, i vliv týmového prostředí.

Avšak 1,5 % respondentů má zkušenost se slovním nátlakem k sexuálním aktivitám. Je důležité si uvědomit, že i přes nízké procento výskytu se jedná o velmi závažné zjištění. Opakující se chování může vést k pocitům ohrožení, nepohodlí či strachu, které mohou mít přesah i do osobního života pomáhajícího pracovníka. Ačkoliv jsou tyto situace poměrně vzácné, nelze jejich výskyt zcela vyloučit. Je proto nezbytné na ně pomáhající pracovníky připravovat a učit je profesionálně reagovat.

Položka č. 11 se zaměřuje na zkušenost pracovníků pomáhajících profesí s nátlakem k pohlavnímu styku. Seskupuje odpovědi na otázku z dotazníku: „Cítil/a jste někdy nátlak k pohlavnímu styku ze strany klienta?“.

Graf č. 11: Odpovědi na položku č. 11 vyjádřené v procentech

Výsledky ukázaly, že žádný z respondentů (0,0 %) nikdy nečelil nátlaku k pohlavnímu styku ze strany klienta. Všichni dotazovaní (100,0 %) tedy odpověděli záporně, což znamená, že v rámci tohoto průzkumného vzorku nebyl zaznamenán žádný případ sexuálního nátlaku. Výsledná data lze považovat za velmi pozitivní, neboť dokládají, že pomáhající pracovníci se s touto extrémní formou

narušení profesních hranic nesetkali. Je však třeba dodat, že nulový výskyt takto závažného chování v rámci tohoto průzkumu nevylučuje možnost výskytu v praxi obecně.

9 Závěr průzkumu a vyhodnocení průzkumných otázek

Výsledky průzkumu ukazují, že problematika sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků v prostředí chráněného bydlení představuje reálný jev. I přes to, že se v tomto průzkumné vzorku nepotvrdily závažnější formy sexuálního obtěžování, většina pomáhajících pracovníků přiznala zkušenosti s projevy sexuálně nevhodného chování u svých klientů.

První průzkumná otázka se zaměřila na četnost výskytu sexuálního obtěžování zaměstnanců klienty. Výsledky zjistily, že se sexuálně nevhodným chováním v nespecifikované formě se setkalo celkem 71,2 % respondentů průzkumného vzorku. Nejčastěji se jednalo o jednotlivé incidenty, které neměly tendenci se opakovat po delší časový úsek a pracovníci se s nimi setkali pouze v desítkách případů za celou praxi (37,9%) nebo několikrát ročně (22,7%). Dlouhotrvající a cyklické chování tohoto typu prožívá 10,6 % účastníků průzkumu. S incidenty se setkávají několikrát týdně či dokonce na denní bázi.

Druhá průzkumná otázka zjišťovala, s jakými konkrétními formami obtěžování se pracovníci setkávají. V dotazníku byly nejčastěji zaznamenány verbální projevy, především pokusy o vedení konverzace se sexuálním podtextem (47,0 %) a nevhodné poznámky ke vzhledu pomáhajících pracovníků (31,8 %). Významná část respondentů (43,9 %) se také během své praxe ocitla v nepřiměřeném fyzickém kontaktu s klientem, který měl především formu nevhodných doteků. Stejně procento (43,9 %) pracovníků se setkalo s projevy náklonosti a citů ze strany klientů. Přímé návrhy k sexuálním aktivitám byly ojedinělé (1,5 %), přičemž žádný z respondentů (0,0 %) se nesetkal s přímým nátlakem k pohlavnímu styku.

Třetí průzkumná otázka byla zacílena na sexuální projevy mířené na konkrétní osobu. Této problematice se důkladněji věnuje položka č. 5, která reflektuje subjektivní pocity jednotlivých respondentů z incidentů sexuální povahy. Výsledky plošně neprokázaly příliš vysokou četnost zacílení incidentů. Více než polovina (68,2 %) účastníků průzkumu uvedla, že nemají pocit, že by sexuální projevy klientů přímo mířeny na jejich osobu. Dalších 7,6 % pracovníků pomáhajících profesí zřejmě není schopno tyto situace vyhodnotit a tak zvolilo variantu „nevím“. Zbýlých 24,2 % zaměstnanců však sdělilo, že ze situací takový pocit mají. Podle tohoto údaje tedy téměř každý čtvrtý pracovník vnímá incidenty jako cíleně zaměřené proti své osobě. Tuto problematiku je třeba řešit, neboť si pracovníci tyto emoce mohou výrazně ovlivňovat psychickou pohodu pracovníků a být přenášeny i do osobního života.

Závěrem lze konstatovat, že ačkoli se nejzávažnější formy sexuálního obtěžování v rámci tohoto průzkumu nepotvrdily, mírnější projevy jsou v prostředí chráněného bydlení poměrně časté. Celkově průzkumem získaná data poukazují na potřebu systematického vzdělávání pracovníků, zavedení

preventivních opatření a vytvoření jasných postupů pro řešení případů sexuálního obtěžování s cílem zajistit bezpečné prostředí pro všechny zúčastněné.

10 Diskuze

Touto prací mělo být zjištěno, zda se pomáhající pracovníci ve své praxi setkávají se sexuálním obtěžováním ze strany klientů, a jestli je možné využít sexuální asistenci jako nástroj prevence tohoto rizikového chování. Predikce výsledků dotazníku realizovaného v empirické části vycházejí z osobní zkušenosti autorky se sexuálním obtěžováním ze strany klienta a dosavadních teoretických poznatků. Očekávalo se, že tato problematika je bohužel běžnou součástí chráněných bydlení a v praxi se vyskytuje častěji, než se obecně připouští.

Výsledky dotazníku potvrdily, že sexuální obtěžování pomáhajících pracovníků ze strany klientů se skutečně v chráněných bydleních Středočeského kraje objevuje, a to bez ohledu na věk a délku praxe. Pracovníci pomáhajících profesí se nejčastěji setkávají s verbálními projevy se sexuálním podtextem a nevyžádaným fyzickým kontaktem ve formě dotyků. Tento výsledek koresponduje s výzkumem ze Spojených států amerických, který realizoval Dhooper, Huff a Schultz v roce 1989. V jejich výzkumu se však se sexuálním obtěžováním ze strany klienta setkala pouze 36% respondentů, přičemž nejčastější formy zůstávají totožné.

Výsledná data mohou souviset s tvrzením Venglářové a Eisnera (2013, s. 144), kteří upozorňují, že u osob s poruchou intelektu bývá narušeno vnímání intimních zón a citlivost vůči osobnímu prostoru druhých lidí. Při poskytování péče pracovníci často vstupují do těchto zón například při převlékání nebo hygieně, což může vést ke ztrátě přirozeného pocitu studu a ke zkreslenému chápání blízkosti.

Z dotazníku vyplývá, že cyklické projevy nevhodného sexuálního chování, opakující se několikrát týdně nebo na denní bázi, mají relativně nízkou četnost výskytu (10,6 %), nikoliv však zanedbatelnou. Opakující se výskyt těchto situací může mít negativní dopad na psychickou pohodu pracovníků, na což upozorňuje i Šídová, která uvádí, že dlouhodobé vystavování se hraničnímu nebo obtěžujícímu chování může vést k emočnímu vyčerpání, nejistotě a profesionálnímu přetížení. To dále podtrhuje potřebu vytvoření podpůrných mechanismů, které by pracovníkům pomohly tyto situace zvládat v souladu s jejich profesní rolí i osobními hranicemi.

Z průzkumu dále vyplývá, že sexuální projevy klientů nejsou namířeny rovnoměrně vůči všem zaměstnancům, ale často se soustředí na konkrétní osoby. To podporuje předpoklad, že pracovníci nejsou vnímáni jako jednotná profesní skupina, nýbrž jako individuální osoby, které se mohou v případě nejasně vymezených hranic stát objektem zájmu klientů. Tento jev navazuje na popis v teoretické části práci, kde Venglářová a Eisner (2013, s. 183–186) uvádějí, že právě nejasně vymezený vztah mezi

pracovníkem a klientem zvyšuje riziko nepochopení hranic a může vést k nežádoucím projevům ze strany klienta.

Možnosti využití sexuální asistence jako nástroje prevence dotazník nezahrnuje. Dále se jim věnuje níže uvedený návrh opatření, který reflektuje dostupné služby organizace *Freya* v návaznosti na dotazník a předkládá nová doporučení vycházející z teoretických poznatků i dat průzkumu. Cílem této části je formulovat konkrétní kroky vedoucí k systematickému zlepšení problematiky. Dále je přínos sexuální asistence demonstrován na případových studiích, které přibližují konkrétní případy z praxe a jejich možná řešení.

11 Návrh opatření

Tato kapitola bude opět rozdělena do dvou částí. První bude reflektovat již existující možnosti řešení sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků klienty a v druhé budou shrnuty náměty ke zlepšení vycházející z úvah autorky práce.

Jedním z již existujících nástrojů prevence sexuálního obtěžování je nepochybně nezisková organizace *Freya*, jež se dlouhodobě věnuje podpoře sexuality osob se speciálními potřebami. Poskytuje služby sexuální asistence, které mohou mít preventivní účinek ve vztahu k sexuálnímu obtěžování pomáhajících pracovníků nejen v chráněných bydleních Středočeského kraje. Klienti těchto zařízení, kteří mají možnost bezpečně a důstojně naplňovat své sexuální potřeby pomocí služeb kvalifikovaného asistenta, si nemusí následně naplnění svých potřeby vynucovat od pracovníků sociálních služeb.

Jak již bylo zmíněno v teoretické části, sexuální asistence nezahrnuje jen přímý fyzický kontakt, ale také nácvik masturbace, používání erotických pomůcek nebo vědomou práci s dotekem. V dlouhodobém horizontu tak může tato služba vést k rozvoji samostatnosti v oblasti sexuality jednotlivých klientů a následně také ke kultivaci projevů sexuálního chování. Právě tato forma práce s intimitou může pomoci předcházet rizikovému chování klientů, které je mnohdy zaměřeno na členy personálu.

Součástí činnosti této nestátní neziskové organizace je také vzdělávání pomáhajících pracovníků v oblasti sexuality osob se speciálními potřebami. I tyto služby mohou působit preventivně, neboť pracovníci často nemají dostatek kompetencí pro práci s touto problematikou, která je navíc ve společnosti i sociálních službách často tabuizována. Neinformovanost v této oblasti může vést k přehlížení potřeb klientů, nevhodným reakcím na jejich projevy a neschopnosti rozpoznat rizikové chování.

Je však třeba zdůraznit, že samotná nezisková organizace nemůže dosáhnout výrazných změn bez aktivní spolupráce s pobytovými zařízeními sociální péče. Spolupráce mezi *Freyou* a poskytovateli sociálních služeb je pro řešení této problematiky naprosto zásadní. Ředitelé zařízení by se měli více zajímat o dění v přímé péči, zabývat se sexualitou svých klientů a vytvářet

tak bezpečné zázemí pro své zaměstnance. Zároveň by bylo vhodné je podporovat nejen skrze vzdělávání, ale také formou otevřeného přístupu k této problematice, který nebude projevy sexuálního obtěžování bagatelizovat. V návaznosti na tabuizaci tématu se *Freya* věnuje i osvětové činnosti, jejímž cílem je destigmatizace sexuality osob se speciálními potřebami.

Ačkoli jsou činnosti neziskové nestátní organizace *Frea* pro zařízení pobytových sociálních služeb přínosné, existují oblasti, v nichž by bylo možné její působení dále rozšířit a systémově posílit. Jednou z těchto možností je zaměření na cílené vzdělávací programy v oblasti sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků. Ty by učily jasné vymezení hranic, asertivní komunikaci a postupy jednání sloužících jako prevence nežádoucího chování ze strany klientů. V rámci těchto školení by měl být kladen důraz na skutečnost, že stanovení hranic a jasné vyjádření nesouhlasu není projevem slabé empatie člověka, který nemá pozici pomáhajícího pracovníka vůbec vykonávat, ale naopak zodpovědným a udržitelným postojem profesionála. Tento postoj je nutné podporovat především proto, že v mnoha pracovnících může být zakořeněný názor, že se musí pro své klienty obětovat.

Další oblastí pro zlepšení je dostupnost samotné služby, jejíž současná cena je velmi vysoká a pro mnohé osoby se speciálními potřebami finančně nedosažitelná. Ačkoliv je žádoucí, aby byla sexuální asistence levnější a tím pádem i dostupnější pro širší okruh klientů, nelze přehlížet nezbytnost spravedlivého a odpovídajícího finančního ohodnocení sexuálních asistentů. Je tedy jasné, že snížení nákladů na straně klienta není možné řešit na úkor poskytovatelů služeb, ale mělo by být zabezpečeno prostřednictvím veřejné finanční podpory ze státních nebo krajských fondů. Uvedené řešení je však možné realizovat jen za předpokladu legislativního ukotvení sexuální asistence v rámci právního řádu České republiky, které by definovalo podmínky poskytování služby a umožnilo její částečné financování z veřejných zdrojů.

Vzhledem k emoční náročnosti situací, by bylo vhodné pomáhajícím pracovníkům nabídnout také psychologickou podporu. Jednou z těchto forem by mohla být například možnost terapeutického sdílení v individuální i skupinové rovině. Další možnosti může představovat systematické poradenství nebo krizová intervence. Zapojení těchto variant do praxe by mohlo přispět k zlepšení aktuální situace pomáhajících pracovníků.

Nedílnou součástí systémových změn by měla být bezpochyby i větší pozornost tématu sexuality v přípravě budoucích pracovníků pomáhajících profesí. Vzdělávací instituce by měli zahrnout tematiku práce se sexualitou lidí se speciálními potřebami do svých školních vzdělávacích plánů, stejně jako možnosti prevence sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků. Absolventi sociálních, pedagogických i zdravotnických oborů by díky tomu dokázali vymezit si své profesní hranice hned z počátku své praxe a zároveň by byli připraveni těmto situacím čelit a vhodně reagovat. Předešlo by se tak nepříjemným situacím a ztrátě zájmu o obor.

Z výše uvedených návrhů vyplývá, že sexuální asistence výrazně přispívá prevenci sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků nejen v chráněných bydleních. Bylo by však vhodné podpořit její dostupnost, doplnit o cílené vzdělávání pracovníků, systémovou podporu ze strany státu, posílit psychosociální zázemí zaměstnanců a věnovat pozornost problematice v přípravě budoucích pomáhajících pracovníků.

12 Kazuistiky

Pro úplnost zkoumané problematiky byla kontaktována nezisková organizace *Freya*, která pro bakalářskou práci poskytla dvě kazuistiky vycházející z praxe. Oba příklady ilustrují konkrétní situace klientů chráněných bydlení a jsou doplněny o možnosti řešení v rámci služeb této nestátní neziskové organizace.

12.1 Charakteristika klienta A

Klient A je muž ve věku dvaceti osmi let s poruchou intelektu, který je dlouhodobým uživatelem chráněného bydlení. V rámci každodenního fungování se jeví jako klidný, vstřícný a přátelský. Komunikuje a přiměřeně svým schopnostem vyjadřuje přání a potřeby. Dlouhodobě projevuje zájem o tematiku vztahů a intimity.

Opakovaně projevuje zájem o využití služby sexuální asistence, o nichž se dozvěděl od jiného klienta chráněného bydlení. O svém přání mluví otevřeně a uvádí, že by ho tato zkušenost „udělala šťastným“. Je zřejmé, že má o této službě jasnou představu a je vidět, že jeho přání vychází z vnitřní motivace.

Situaci však komplikuje skutečnost, že má klient soudně ustanovené opatrovníky, kterými jsou jeho rodiče. Ti s jeho přáním výrazně nesouhlasí a nepřejí si, aby s ním bylo rozebíráno téma sexuality obecně. To klienta staví do náročné situace, kdy je jeho přání v zásadním rozporu s postoji opatrovníků, kteří mají dle zákona právo rozhodovat o důležitých otázkách jeho života.

12.2 Možnosti řešení situace klienta A

Možná řešení pro chráněné bydlení v rámci služeb nestátní neziskové organizace *Freya* popsala manažerka sociálních služeb Mgr. Jaroslava Prchalová následujícím způsobem: *„Klient má právo na informace a na rozhodování o svém těle, vztazích a sexualitě – samozřejmě s ohledem na jeho míru porozumění a schopnosti. I člověk s mentálním znevýhodněním má právo vyjádřit své přání a dostat podporu v jeho naplňování. V případě zájmu o sexuální asistenci doporučujeme poskytnout klientovi srozumitelné a přiměřené informace o tom, co služba obnáší, jak funguje, co může očekávat. Všechny informace naleznete na webových stránkách naší organizace.*

*Je potřeba si ověřit, že klient rozumí základním aspektům služby – zda ví, že jde o placenou službu, že asistentky*ti jsou vyškolení profesionálky*ové, a že on sám rozhoduje o tom, zda ji využije. Pokud klient rozumí obsahu služby a má zájem ji využít, je třeba, aby si službu sjednal sám. Vy ho pak, pokud*

*si to klient bude přát, můžete doprovodit na první, úvodní schůzku s asistentkou*tem a případně být u ní. Komunikovat s asistentkou*tem o svých potřebách by však měl on sám, případně s vaší podporou.*

Co se týká komunikace s rodinou. Doporučujeme otevřenou, klidnou a podpůrnou komunikaci. Můžete zkusit znovu vysvětlit, že sexualita je přirozenou součástí života všech lidí – i těch se znevýhodněním. Zkuste rodině nabídnout informace o tom, co sexuální asistence znamená, jaká je její etika a pravidla, a že jejím cílem je právě důstojná a bezpečná podpora lidí, kteří mají v oblasti intimity bariéry. Pokud by v tomto případě chtěla rodina informace přímo od nás, je možné s námi domluvit schůzku. Zároveň je důležité jasně pojmenovat, že klient je dospělý člověk a má právo na své rozhodnutí, i když je pod opatrovnictvím. Opatrovník sice zastupuje klienta při právních úkonech, ale nemůže zcela přebírat kontrolu nad jeho soukromím nebo osobními vztahy. “

12.3 Charakteristika klienta B

Klient B je muž ve věku třiceti dvou let s poruchou intelektu a dlouhodobě žije v chráněném bydlení. Často a opakovaně oslovuje pracovníky služby, zejména ženy, s nevhodnými komentáři se sexuálním podtextem. V jeho projevech se objevují poznámky sexuálního charakteru ke vzhledu pracovníků, nabídky k masážím a jiným sexuálním aktivitám. Často pomáhajícím pracovnícům uvádí: „*Co by s nimi dělal v posteli*“. Velká část personálu se v přítomnosti klienta necítí komfortně, což narušuje profesionální vztah. Vzhledem k charakteru služby a specifickým potřebám klienta je třeba hledat přístup, který bude respektovat jeho prožívání a zároveň chránit bezpečí a pohodu zaměstnanců.

12.4 Možnosti řešení situace klienta B

Možná řešení v rámci služeb nestátní neziskové organizace Freya popsala opět manažerka sociálních služeb Mgr. Jaroslava Prchalová následujícím způsobem: „*Nevhodné sexuální komentáře klienta jsou pro personál bezpochyby záťažové. Zároveň mohou poukazovat na to, že klient může mít nepochopené či neuspokojené potřeby v oblasti sexuality, nemá dostatečnou edukaci v oblasti hranic nebo nemá možnost sdílet své potřeby v této oblasti či neví, jak na to. V tomto případě bych vám doporučovala pracovat jak s klientem, tak i s pracovníci*pracovnicí vaší sociální služby.*

*Obecně doporučujeme edukaci klientů*klientek v oblasti sexuality, jako nejlepší nástroj prevence chování, které může překročit hranice či dokonce zákony, zároveň jako nástroj pro ochranu samotného člověka před sexualizovaným násilím.*

Doporučení, které můžete zavést ihned, je respektující, avšak důsledná a jednotná komunikace. Je důležité, aby celý tým reagoval na vzniklé situace stejně, aby klient dostával srozumitelnou a konzistentní zpětnou vazbu na své chování, např.: „Takový komentář je mi nepříjemný. Mluvme spolu tak, abychom se oba cítili dobře.“ Samozřejmě s ohledem na přirozený slovník klienta. Vždy je potom přínosné klientovi neříkat pouze, jak se NEmá chovat nebo co NEmá říkat, ale také jak jinak má své potřeby vyjadřovat. Tedy konkrétně ho podpořit v respektující komunikaci, zároveň zachovávat hranice.

Proto je nezbytná také edukace klienta v oblastech respektující, vhodné komunikace, názvosloví, hranicích, vhodných a nevhodných dotecích, různých typech vztahů a chování v nich, atp.

Je také dobré nabídnout klientovi bezpečný prostor pro vyjádření svých potřeb, mluvení o svých pocitech, potřebách, a to ideálně s jedním s člověkem z týmu (ideálně v tomto tématu edukovaném), na vhodném místě, kde je soukromí.

*Tým potom doporučujeme proškolit v tématech práce v oblasti sexuality a vztahů s lidmi z vaší cílové skupiny a doporučujeme také zavést práci se sexualitou a vztahy do celé organizace, včetně dokumentace. S tím souvisí i speciálně vyškolený konzultant*ka, který*á se tématem zabývá v rámci vaší organizace.*

Podívejte se, prosím, na naše otevřené kurzy a webináře – konkrétní nabídku spolu můžeme konzultovat, zároveň je možné i vytvořit vzdělávání přímo na klíč. “

Závěr

Bakalářská práce byla věnována často tabuizovanému tématu sexuální asistence, konkrétně se zaměřením na možnosti využití této služby jako prevence sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků. Cílem bylo zjistit možnosti využití sexuální asistence jako prevence sexuálního obtěžování zaměstnanců klienty v chráněném bydlení.

V teoretické části práce byl podrobně představen koncept sexuální asistence, včetně jejího dělení na aktivní a pasivní formu. Vymezeny také byly hlavní rozdíly oproti službám sexbyznysu a pro úplnost uvedeny příklady z evropské praxe. Byla popsána také legislativní situace v České republice, kde je právní rámec služby zatím předmětem jednání. Práce dále rozebírala sexualitu lidí se speciálními potřebami, konkrétně se zaměřením na její specifika, kterými jsou hlavně nevyžádané sexuální projevy, sebeuspokojování na veřejnosti nebo intimní projevy k blízkým osobám i členům personálu. Nebyly opomenuty ani cíle intervence. Celá tato část byla zasazena do kontextu pobytových sociálních služeb, kde byly uvedeny jejich formy včetně chráněného bydlení. V neposlední řadě byly rozebrány i související legislativní normy a problematika sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků.

Cíl práce byl naplněn díky kvantitativnímu průzkumu realizovaného v empirické části formou dotazníku mezi pracovníky chráněného bydlení Středočeského kraje. Výsledky průzkumu ukázaly, že nežádoucí sexuální projevy nejsou v tomto prostředí ojedinělým jevem. Většina respondentů (71,2 %) se s tímto druhem chování setkala. Navíc každý téměř čtvrtý pracovník vnímá sexuální projevy klientů jako cíleně zaměřené proti své osobě, což může mít v konečném důsledku velký vliv na jejich psychické zdraví a ovlivňovat kvalitu služby. Nejčastějšími formami těchto nežádoucích projevů jsou, dle průzkumu, konverzace se sexuálním podtextem, intimní doteky a projevy náklonnosti.

K naplnění cíle přispěly také kazuistiky klientů chráněných bydlení, které ilustrovali praktické možnosti využití sexuální asistence. Tyto charakteristiky klientů a možnosti řešení jejich situací prokázaly, že vhodně nastavená a eticky realizovaná sexuální asistence může přispět k naplnění přirozených potřeb klientů a současně snížit riziko výskytu sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků. Dále také poukázaly na možný přínos spolupráce mezi chráněnými bydleními a nestátní neziskovou organizací *Freya* nejen v oblasti aktivní sexuální asistence, ale také v rámci vzdělávání a metodické podpory.

Na základě získaných poznatků lze konstatovat, že sexuální asistence má potenciál se stát efektivním nástrojem podpory sexuality osob se speciálními potřebami a zároveň prevencí neetických sexuálních projevů hraničících se sexuálním obtěžováním pomáhajících pracovníků. Je však nezbytné, aby byla tato služba finančně dostupnější a legislativně ukotvena v ústavě České republiky a začleněna do systému sociálních služeb citlivě, eticky, s důrazem na důkladnou edukaci všech zúčastněných. Kromě samotného poskytování asistence je důležité také věnovat pozornost systematickému vzdělávání

pracovníků v oblasti nastavování profesních hranic, zajištění poradenství i lepšího psychosociálního zázemí na pracovišti a zakotvit problematiku do přípravy budoucích pomáhajících pracovníků.

Seznam použitých zdrojů

Český statistický úřad: *Sociální služby* [online]. [cit. 20. 3. 2025]. Dostupné z: <https://csu.gov.cz/domov>

DHOOPER, S. S., HUFF, R. S., SCHULTZ, M. A., 1989. *Social Work and Sexual Harassment*. [online]. Dostupné z: <https://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1912&context=jssw>

Freya: *O nás* [online]. [cit. 20. 3. 2025]. Dostupné z: <https://www.freya.live/cs>

HANKOVÁ, M., VÁVROVÁ, S., 2016. *Partnerské vztahy očima mladých dospělých s vrozeným tělesným postižením*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0012-5.

KOPŘIVA, K., 2011. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0528-9.

KUTÁLKOVÁ, P., KOBOVÁ, E., 2014. *Sexuální násilí: proč se nikdo neptá?* 1. vyd. Praha: Iustitia. ISBN 978-80-260-5793-2.

MATOUŠEK, O., 2011. *Sociální služby*. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0237-0.

Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Registr poskytovatelů sociálních služeb* [online]. [cit. 20. 3. 2025]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/>

ŠÍDOVÁ, L.; POLÁKOVÁ, J., MALINOVÁ, H., 2013. *Ze sexbyznysu na trh práce?: přenos znalostí v oblasti legálního uchopení prostituce a jeho dopad na trh práce*. Brno: Rozkoš bez rizika. ISBN 978-80-260-4963-0.

VENGLÁŘOVÁ, M., 2007. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2170-5.

VENGLÁŘOVÁ, M., EISNER, P., 2013. *Sexualita osob s postižením a znevýhodněním*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0373-5.

World Health Organization: *World report on violence and health* 2002. [online]. Geneva: World Health Organization. ISBN 92-4-154561-5. Dostupné z: <https://www.who.int/publications/i/item/9241545615>

World Health Organization: *Sexual health – Overview* [online]. [cit. 13. 4. 2025]. Dostupné z: https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_2

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2006 [cit. 13. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2006/108>

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2009 [cit. 13. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2009/40>

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2004 [cit. 13. 4. 2025]. Dostupné z: <https://www.e-sbirka.cz/sb/2004/435>

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník.....	44
Příloha 2: Seznam chráněných bydlení ve Středočeském kraji.....	46

Příloha 1: Dotazník

Vážené respondentky, vážení respondenti,

ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku k mé bakalářské práci na téma: Sexuální asistence jako prevence sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků. Cílem dotazníku je zjistit četnost výskytu sexuálního obtěžování pomáhajících pracovníků v chráněných bydleních a následně zmapovat možnosti nápravy v rámci služeb sexuální asistence. Vaše odpovědi jsou zcela anonymní a budou využity výhradně pro účely mého průzkumu. Vyplnění dotazníku Vám zabere přibližně 5 minut.

Předem děkuji za Váš čas

Veronika Roubíčková, studentka oboru Speciální pedagogika na Technické univerzitě v Liberci

- 1) Kdo jste?
 - a. Žena
 - b. Muž
 - c. Jiné
- 2) Kolik Vám je let?
 - a. Méně než 25 let
 - b. 26 až 35 let
 - c. 36 až 45 let
 - d. 46 až 55 let
 - e. Více než 56 let
- 3) Jak dlouho pracujete v chráněném bydlení?
 - a. Méně než 5 let
 - b. 6 až 10 let
 - c. 11 až 15
 - d. Více než 16 let
- 4) Jak často se setkáváte s nežádoucími sexuálními projevy svých klientů?
 - a. Nikdy jsem se s nimi nesetkala
 - b. V řádech desítek za celou praxi
 - c. Několikrát za rok
 - d. Několikrát za měsíc
 - e. Několikrát za týden
 - f. Na denní bázi
- 5) Bývají tyto projevy mířeny i na Vaši osobu?
 - a. Ano
 - b. Ne

- 6) Dotýkal se Vás někdy klient způsobem, který nebyl komfortní?
- a. Ano
 - b. Ne
- 7) Chtěl s Vámi někdy klient navazovat konverzace se sexuálním podtextem?
- a. Ano
 - b. Ne
- 8) Měl někdy klient nevhodné sexuální poznámky k Vašemu vzhledu?
- a. Ano
 - b. Ne
- 9) Cítil/a jste se někdy nepřiměřenou náklonost ze strany klienta?
- a. Ano
 - b. Ne
- 10) Byl/a jste někdy klientem přemlouván/a k sexuálním aktivitám?
- a. Ano
 - b. Ne
- 11) Cítil/a jste někdy nátlak k pohlavnímu styku ze strany klienta?
- a. Ano
 - b. Ne

Příloha 2: Seznam chráněných bydlení ve Středočeském kraji

- Lomikámen, z.ú.
- Domov Barbora Kutná Hora, poskytovatel sociálních služeb
- Nalžovický zámek, poskytovatel sociálních služeb
- Domov Laguna Psáry, poskytovatel sociálních služeb
- Handicap centrum Srdce, o.p.s.
- Stéblo, z.s.
- MELA, o.p.s.
- Domov Na Hrádku, poskytovatel sociálních služeb
- Domov Pod Lipami Smečno, poskytovatel sociálních služeb
- Bellevue, poskytovatel sociálních služeb
- Centrum komunitních služeb Pro život
- ZAHRADA, z. s.
- Fokus Praha, z.ú.
- Portus Praha z.ú.
- Vyšší Hrádek, poskytovatel sociálních služeb
- FOKUS Mladá Boleslav z.s.
- Centrum sociálních služeb Tloskov
- Integrované centrum sociálních služeb Odlochovice
- Villa Vallila, z.ú.
- Centrum služeb Slunce všem, o.p.s.
- Zahrada, poskytovatel sociálních služeb
- Domov Pod Skalami Kurovodice, poskytovatel sociálních služeb
- Zvoneček Bylany, poskytovatel sociálních služeb
- Centrum 83, poskytovatel sociálních služeb
- Domov Ráček o.p.s.